

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

**Učebnice dějepisu padesátých a
šedesátých let dvacátého století**

Lenka Bičová

Katedra dějin a didaktiky dějepisu
Vedoucí diplomové práce: Mgr. Tomáš Mikeska
Studijní program: Učitelství pro střední školy
učitelství VVP pro ZŠ a SŠ
dějepis - český jazyk

2013

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉHO ÚKOLU
akademický rok 2009/2010

Jméno a příjmení studenta: Lenka Bičová

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: dějepis - český jazyk

Název tématu práce v českém jazyce: Učebnice dějepisu padesátých a
šedesátých let dvacátého století

Název tématu práce v anglickém jazyce: History Textbooks fifties and sixties
of the twentieth century

Pokyny pro vypracování:

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Tomáš Mikeska

Předpokládaný rozsah diplomové práce: 120 normostran

Datum zadání práce: 9. 10. 2009

Předběžný termín odevzdání práce: 30. 6. 2011

V Praze dne:

.....
vedoucí katedry

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Učebnice dějepisu padesátých a šedesátých let dvacátého století* vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum:

.....

podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování *Mgr. Tomáši Mikeskovi* za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

.....

podpis

NÁZEV:

Učebnice dějepisu padesátých a šedesátých let dvacátého století

AUTOR:

Lenka Bičová

KATEDRA:

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Tomáš Mikeska

ABSTRAKT:

Záměrem analýzy učebnic dějepisu je vyhodnocení obtížnosti textu a míry didaktické vybavenosti učebnic a vzájemné posouzení úrovně učebnic z let padesátých a šedesátých. Určující pro výuku dějepisu v každém postupném ročníku jsou učební osnovy vydávané každým rokem. Jejich obsah okruhů témat se mění. Na počátku padesátých let byla do učebních osnov zařazována témata s politickým a ideologickým obsahem. Vynechána byla témata považovaná za méně důležitá. Nejvyšší počet vyřazených politických a ideologických témat byl v roce 1957 po politickém uvolnění ve společnosti. Kritické analýze byly podrobeny učební osnovy z padesátých a šedesátých let v první a druhé kapitole. Třetí kapitola se věnuje analýze syntaktické a sémantické obtížnosti textu učebnice a vyhodnocuje náročnost textu pro výuku. Sleduje také didaktickou vybavenost učebnic. Tato kapitola je rozhodující pro vzájemné porovnání učebnic. Je nejdůležitějším kritériem hodnocení kvality učebnic.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Školský zákon, učební osnovy, učebnice, ideologie, obtížnost textu, didaktická vybavenost.

TITLE:

History Textbooks fifties and sixties of the twentieth century

AUTHOR:

Lenka Bičová

DEPARTMENT:

History and History Didactics Department

SUPERVISOR:

Mgr. Tomáš Mikeska

ABSTRACT:

The aim of the analysis is to evaluate the history books and text difficulty level of didactic facilities and textbooks mutual assessment of the level of the fifties and sixties. Intended for history teaching in each successive year of the curriculum are published every year. Their contents range of topics vary. In the early fifties was the curriculum, topics with political and ideological content. Omitted topics have been considered less important. The highest number of discarded political and ideological issues was in 1957 after the release of political society. Critical analysis were subjected to a curriculum from the fifties and sixties in the first and second chapters. The third chapter is devoted to the analysis of syntactic and semantic complexity of the textbooks and evaluates the performance of text for teaching. It also monitors didactic facilities of textbooks. This chapter is crucial for mutual comparison of textbooks. It is the most important criterion for assessing the quality of textbooks.

KEYWORDS:

Education Act, curricula, textbooks, ideology, the difficulty of the text, didactic facilities.

Obsah:	Strana
Úvod.....	5
1. Učebnice dějepisu z padesátých let.....	6
1.1. Politická situace v padesátých letech.....	6
1.2. Základní úprava jednotného školství.....	9
1.3. Učební osnovy dějepisu pro 6. až 11. ročník VVŠ.....	14
1.4. Metodické pokyny.....	28
1.5. Diference učiva dějepisu v osnovách pro 6. až 11. ročník.....	29
2. Učebnice dějepisu ze šedesátých let.....	37
2.1. Politická situace v šedesátých letech.....	37
2.2. Učební osnovy dějepisu pro 6. až 11. ročník ZDŠ.....	41
2.3 Diference učiva v osnovách pro 6. až 9. ročník ZDŠ.....	42
3. Výzkum, rozbor a analýzy učebnic dějepisu z padesátých a šedesátých let.....	54
3.1. Výzkum v zahraničí.....	54
3.2. Výzkum u nás.....	55
3.3. Metodika analýzy učebnic.....	57
3.3.1 Metodický postup ke zjištění syntaktické obtížnosti textu.....	57
3.3.2. Metodický postup ke zjištění sémantické obtížnosti textu.....	58
3.3.3. Celková obtížnost textu.....	60
3.3.4. Odborné informace v textu učebnice.....	60
3.3.5. Metodický postup k měření didaktické vybavenosti učebnic.....	61
3.4. Metodika výběru učebnic pro výzkum.....	63
3.4.1. Učebnice dějepisu pro výzkum.....	64
3.5. Výzkum učebnic dějepisu (přílohy 1 až 12).....	65
3.5.1. Výzkum syntaktické a sémantické obtížnosti textu (příloha č. 13).....	66

	Strana
3.5.2. Výzkum měření didaktické vybavenosti učebnice (příloha č. 14).....	69
3.5.3. Zhodnocení výzkumu učebnic dějepisu.....	72
4. Závěr analýzy učebnic dějepisu z padesátých a šedesátých let.....	74
Seznam zkratk.....	79
Použitá literatura.....	80

Seznam příloh:

Číslo přílohy	Text	Strana
1.	Učebnice č. 1 – Dějiny středověku pro G a VOŠ.....	1
2.	Učebnice č. 2 – Dějiny novověku pro III. tř. G.....	7
3.	Učebnice č. 3 – Obrázky z dějin pro 5. r. NŠ.....	12
4.	Učebnice č. 4 – Dějepis pro 10. r. VVŠ.....	18
5.	Učebnice č. 5 – Dějiny nové doby pro 2. r. OŠ.....	23
6.	Učebnice č. 6 – Dějiny doby nejnovější pro 11. r. VVŠ.....	28
7.	Učebnice č. 7 – Dějepis pro 9. ročník ZDŠ.....	33
8.	Učebnice č. 8 – Dějepis pro 9. r. VVŠ - I. část.....	38
9.	Učebnice č. 9 – Dějepis pro 9. r. VVŠ - II. část.....	43
10.	Učebnice č. 10 – Dějepis pro 9. r. ZDŠ.....	48
11.	Učebnice č. 11 – Dějepis pro 7. r. ZDŠ.....	53
12.	Učebnice č. 12 – Dějepis pro 8. r. ZDŠ.....	58
13.	Syntaktická a sémantická obtížnost textu učebnic č. 1 až č. 12	
	Tabulka č. 1 – dílčí ukazatele.....	63
14.	Didaktická vybavenost učebnic č. 1 až 12	
	Tabulka č. 2 – dílčí ukazatele.....	64

Úvod

Cílem mé diplomové práce je analýza učebnic dějepisu z padesátých a šedesátých let, vzájemné posouzení jejich kvality na základě vyhodnocení měření obtížnosti textu a didaktické vybavenosti učebnic.

Současně bude provedena analýza učebních osnov dějepisu z padesátých a šedesátých let a vyhodnocen obsah tematických okruhů s rozsahem politických a ideologických témat. V diferenci učebních osnov bude uveden rozsah změn přírůstků a úbytků témat v historických okruzích.

V závěru budou posouzeny a zhodnoceny celkové výsledky analýzy.

1. Učebnice dějepisu z padesátých let

Kapitola se věnuje po zhodnocení politické situace padesátých let a po popisu základní úpravy jednotného školství analýze učebních osnov pro 6. až 11. ročník škol všeobecně vzdělávacích. V analýze jsou kriticky hodnoceny změny obsahu témat v učebních osnovách, metodické pokyny a doporučení určená učitelům. Diference učiva v osnovách dějepisu pro 6. až 11. ročník škol všeobecně vzdělávacích eviduje vyřazená a nově vzniklá témata v osnovách. Vyhodnocuje dynamiku změn v počtu a zaměření témat podle učebních osnov. V roce 1957 bylo vyřazeno 80 témat z osnov, z nich 63,75% témat je s ideologickou náplní. V hodnocení učebnic dějepisu má rozhodující význam třetí kapitola. Sleduje náročnost textů učebnic a úroveň jejich didaktické vybavenosti, které jsou nejhodnějšími ukazateli pro stanovení jejich kvality.

1.1. Politická situace v padesátých letech

V poválečném období let 1945 až 1950 docházelo k obnově válkou zničeného hospodářství. Byl naplánován rozvoj ekonomiky těch odvětví, ve kterých se projeví největší nedostatky – např. potřeba bytů, potravin a spotřebního zboží. Sovětský svaz a socialistické země v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci koordinovaly obchod členských zemí, spolupráci a hospodářskou pomoc. Spolupráce spřátelených zemí vedla ke specializaci ve výrobě a k lepšímu pokrytí potřeb jednotlivých zemí.

Vzhledem k tomu, že v naší zemi byla v předválečném období vybudována na vysoké úrovni hutní a strojírenská výroba, stalo se Československo „kovárnou“ dodávající do spřátelených států obráběcí stroje pro rozvoj jejich průmyslu.

Výhodou pro naše strojírenství byla nekončící výroba osvědčených typů strojů na export za relativně stálou cenu. Úskalím byla stagnace v našem strojírenství a ve spotřebním průmyslu.

V poválečném období bylo náročným problémem zásobování potravinami. Přídělový systém přetrval až do roku 1953. Na pokrytí potřeby chyběly dva miliony tun obilovin (pšenice a kukuřice), které byly dováženy za tvrdé nedostatkové valuty z Kanady a Argentiny. Cílem hospodářství bylo zabezpečit samozásobování v produkci potravin, což znamenalo přejít z extenzivní malovýroby na intenzivní velkovýrobu v zemědělství. S tím souviselo scelování orné půdy k umožnění využití těžké mechanizace a techniky při obdělávání půdy. Byly ustanoveny Státní statky, Strojně traktorové stanice a Jednotná zemědělská družstva.

Nedostatek bytového fondu pro pracující v průmyslových aglomeracích omezoval využití techniky ve vícesměnných provozech závodů. Na krytí nejnnutnější potřeby bytů byly dováženy dřevostavby z Finska a byla také zavedena vlastní výroba těchto typů rodinných domů. Stavební průmysl přešel z extenzivní cihlové stavby domů na intenzivní panelovou výstavbu sídlišť, doplněných nezbytnými společenskými objekty jako jsou školy, obchody a zdravotnická zařízení.

Evropa byla v poválečném období rozdělena „*železnou oponou od Štětína na Baltě po Terst na Jadranu*“. Studená válka mezi Západem a Východem vedla k zahájení závodů ve zbrojní výrobě. Důsledkem bylo omezování prostředků na společenskou spotřebu. Byly budovány protiatomové kryty, nacvičovala se evakuace obyvatelstva a školení civilní obrany připravovalo obyvatelstvo na možnost války.

Bezpečnostní orgány intenzivně hledaly protistátní činitele a třídního nepřítele. Byli zatýkáni duchovní a řeholníci, docházelo k zavírání mužských a ženských klášterů. Mniši byli internováni do pohraničních oblastí a řeholnice do průmyslu, nemocnic a do charity. Soudní procesy ukládaly duchovním několikaletá vězení.

Z politických procesů byl nejsledovanější soud s tzv. „*Direktoriem*“, skupinou dr. Milady Horákové, souzeným za velezradu a vyzvědačství ve službách západních mocností. Proces probíhal za velké sledovanosti občanů a výsledkem byly čtyři odsouzení k trestu smrti, čtyři doživotí a pět trestů vězení od patnácti do dvaceti let. Všichni odsouzení byli po roce 1989 rehabilitováni.

Velký zájem občanů byl také věnován procesu se čtrnáctičlennou skupinou bývalého generálního tajemníka ÚV KSČ Rudolfa Slánského a jeho spolupracovníků. Vykonstruovaná obžaloba je vinila z protistátního spiknutí. Většinu obžalovaných spojoval židovský původ. Jedenáct obviněných bylo odsouzeno k trestu smrti a tři obdrželi doživotní vězení. V roce 1963 byli všichni členové této skupiny právně, občansky a v roce 1968 politicky rehabilitováni.

Dne 5. března 1953 náhle zemřel J. V. Stalin. Jeho nástupcem byl zvolen N. S. Chruščov. V roce 1956 přednesl kritiku Stalinovy diktatury a jeho kultu osobnosti. Krátce po smrti Stalina zemřel 14. března 1953 prezident Klement Gottwald. Zvolený nástupce Antonín Zápotocký byl prezidentem čtyři roky. Následně byl prezidentem jmenován Antonín Novotný.

Dne 30. srpna 1953 byla provedena měnová reforma v poměru 1:5 a 1:50. Nepokoje zejména na Plzeňsku potlačovali příslušníci Sboru národní bezpečnosti a armáda. Současně byl ukončen potravinový přidělový systém.

Na druhém sjezdu Svazu československých spisovatelů konaném ve dnech 22. až 29. dubna 1956 vystoupili se svými příspěvky mimo jiné básníci František Hrubín a Jaroslav Seifert. Vyzvali spisovatele a účastníky sjezdu, aby vědomě přestali lhát národu a „*pět ódy*“ na komunistický režim. Na stránkách Lidových novin a Kulturného života vyšly jejich projevy přednesené na sjezdu doplněné ohlasy čtenářů.

Sjezd československých spisovatelů podpořili na svém majálesu 20. května 1956 vysokoškolští studenti z pražských škol satirickými útoky na poměry v KSČ. Mnozí z nich byli potrestáni vyloučením ze školy. Na vysokých školách byly zrušeny vojenské katedry.

Také československé školství nestálo stranou těchto politických a hospodářských změn. Zejména v období vyhrocené studené války bylo učivo ve školách silně poznamenáno marxistickou ideologií. V hodinách dějepisu docházelo ke zkreslování běhu dějin a k potlačování nebo opomenutí událostí.

1.2. Základní úprava jednotného školství

Politické a hospodářské změny po Únoru 1948 vyvolaly změnu školského zákona a jeho úpravy s přihlédnutím k vítězství marxistické strany ve vládě a společnosti. Pedagogové a odborníci předkládali vlastní návrhy o podobě nového školského zákona.

Ideologie, která se v padesátých letech objevuje jak v učebních osnovách, tak v učebnicích dějepisu, vychází ze znění zákona č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství (školského zákona), kde se v § 2 uvádí: „*Vedou (školy – pozn. aut.) ji (mládež – pozn. aut.) k činné účasti na životě školy a na budovatelském díle republiky. Pěstují smysl pro společenství v rodině, národu, Slovanstvu a lidstvu. Vychovávají národně a politicky uvědomělé občany lidově demokratického státu, statečné obránce vlasti a oddané zastánce pracujícího lidu a socialismu.*“¹

V § 19 se upravuje výuka náboženství na školách, která „*musí být v souhlase s výchovnou činností školy*“².

Podle § 32 tohoto školského zákona byli žáci posledního ročníku střední školy a podle § 40 žáci výběrových škol kromě posledního ročníku povinni odpracovat každým školním rokem měsíc v hospodářském oboru.

Na základě § 70 tohoto zákona byly po poradě ministerstva školství a osvěty s výzkumnými ústavy pedagogickými a ústředními poradními sbory vydány učební plány a osnovy, školní, vyučovací a zkušební řády. Podle § 76 mohla školská správa zřizovat Sdružení rodičů a přátel školy, které mělo zajišťovat spolupráci školy s rodiči.

¹Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. 1948, částka 38, s. 829.

²Tamtéž, s. 830.

Činnost sdružení je stanovena na základě § 1 zákona č. 129/1949 Sb., kde se uvádí: „*Sdružení usiluje o to, aby se upevňovala jednota výchovného působení školy a rodiny, zejména aby rodiče ve shodě se školou vychovávali žáky v uvědomělé občany lidově demokratického státu, vedli je k správnému pochopení všech současných jevů hospodářských, politických, sociálních, kulturních, zdravotních a mravních a byli jim vzorem v uvědomělé, obětavé účasti na výstavbě státu i v plnění všech občanských povinností.*“³

Sdružení také „*jedná o otázkách výchovy a vzdělání a o základních požadavcích socialistické výchovy dětí ve škole a v rodině*“.⁴

Charakter školství upravuje v roce 1953 zákon č. 31/1953 Sb. o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon).

V § 1 odst. 1, 2, 3 v Úvodním ustanovení nařizuje: „*Pro socialistickou společnost, kterou budujeme, musí naše škola vychovávat všestranně rozvitě a připravené nové socialistické občany – dělníky, rolníky a inteligenci. Toto poslání může splnit jen škola spjatá s velkými úkoly socialistického budování a s politickým, hospodářsko-technickým a kulturním rozvojem vlasti a s její obranou. Velkému poslání socialistické školy musí odpovídat taková příprava a vzdělání učitelů, hlavních to činitelů ve školní výchově mládeže, které zajistí vysokou ideovou i odbornou úroveň jejich pedagogické práce.*“⁵

Nařízením vlády č. 73/1953 Sb. o vyznamenáních a čestných uznáních pro učitele a jiné školské pracovníky se zavádějí ocenění „*Medaile Jana Amose Komenského*“, veřejné uznání, čestné tituly „*Zasloužilý učitel*“, „*Zasloužilý školský pracovník*“ a „*Vzorný učitel*“.

³Nařízení vlády č. 129/1949 Sb., ze dne 10. května 1949 o zřizování, organizaci a činnosti sdružení rodičů a přátel školy. In *Sbírka zákonů*. 1949, s. 445.

⁴Nařízení vlády č. 129/1949 Sb., ze dne 10. května 1949 o zřizování, organizaci a činnosti sdružení rodičů a přátel školy. In *Sbírka zákonů*. 1949, s. 445.

⁵Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. 1953, částka 18, s. 193.

Získali je učitelé a školní zaměstnanci, „kteří svým pracovním nadšením a mimořádnými výsledky své práce při budování socialistické školy podněcují iniciativu ostatních a jsou jim příkladem k následování“⁶.

Dne 15. prosince 1960 byl vydán zákon č. 186/1960 Sb. o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). V úvodu se prohlašuje, že socialismus v Československu zvítězil a nyní se připravují podmínky pro přechod ke komunismu.

Velký význam je kladen škole, která má žáky vychovávat na základě vědeckého světového názoru v občany radostně pracující v kolektivu a „prodchnuté ideami socialistického vlastenectví a internacionalismu – uvědomělé občany Československé socialistické republiky, nadšené budovatele komunismu“⁷.

V § 1 odst. 3 nového školského zákona se uvádí: „Výchova a vyučování jsou založeny na vědeckém světovém názoru, marxismu – leninismu, těsně spojeny se životem lidu a opírají se o nejnovější poznatky vědy a o pokrokové kulturní tradice.“⁸ Výuka také spojuje základní vzdělání s polytechnickým vyučováním a pracovní výchovou. V § 1 odst. 4 jsou uvedeny požadavky na učitele a vychovatele. Podle zákona musí být spjati s dělnickou třídou a žáky vychovávat v duchu budování vyspělé socialistické společnosti. Podle § 1 odst. 5 je nutná spolupráce školy a rodiny. Rodiče jsou povinni vychovávat děti k socialistickému vlastenectví a být jim vzorem „při plnění občanských povinností“⁹. Podle § 5 odst. 1 tohoto zákona škola poskytuje žákům základní vzdělání a výchovu morální, politickou, estetickou, tělesnou a brannou.

⁶Nařízení vlády č. 73/1953 Sb., ze dne 21. července 1953 o čestných uznáních pro učitele a jiné školské pracovníky. In *Sbírka zákonů*. 1953, s. 307.

⁷ Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. Ministerstvo spravedlnosti, 1960, částka 82, s. 645.

⁸Tamtéž, s. 645.

⁹Tamtéž, s. 646.

Na základě § 24 odst. 2 mimoškolní výchovu zajišťuje škola ve spolupráci s Československým svazem mládeže, zejména s jeho Pionýrskou organizací. Podílí se na ní také Revoluční odborové hnutí a Československý svaz tělesné výchovy. „Pionýr“ vede žáky k aktivnímu odpočinku a k účasti na politickém, hospodářském a kulturním životě společnosti.

Dne 19. prosince 1968 vešel v platnost zákon č. 168/1968 Sb. o gymnáziích, který významně reformoval československé střední školství. V § 1 se uvádí, že gymnázia se zřizují z důvodu zvýšení úrovně středoškolského vzdělání a nahrazují střední všeobecně vzdělávací školy. Gymnázia studentům poskytují úplné střední všeobecné vzdělání a připravují je na studium na vysoké škole. Studium na nich trvá čtyři roky a je ukončeno maturitou.

Podle § 4 byly na gymnázia přeměněny i vojenské školy poskytující studentům úplné střední všeobecné vzdělání. Provedením změny bylo pověřeno ministerstvo národní obrany.

Zákon č. 168/1968 byl v roce 1969 doplněn Vyhláškou ministerstva školství České socialistické republiky ze dne 29. července 1969 o organizaci gymnázií a studia na nich. V § 3 odst. 2 se uvádí: „*Studium na gymnáziu se od prvních ročníků člení na větev humanitní a přírodovědnou. Na humanitní větví mohou být zřizovány třídy s rozšířeným vyučováním klasickým jazykům a na přírodovědné větví třídy se zaměřením na matematiku a fyziku, chemii a biologii, programování a obsluhu počítačích strojů. Na obou větvích lze zřídit třídy s rozšířeným vyučováním moderním jazykům, hudební výchově, výtvarné výchově a s rozšířenou tělesnou výchovou a brannou přípravou.*“¹⁰

¹⁰Vyhláška ministerstva školství České socialistické republiky č. 103/1969, ze dne 29. července 1969 o organizaci gymnázií a studia na nich. In *Sbírka zákonů*. Federální statistický úřad, 1969, s. 391.

Cílem nového školského zákona bylo nasměrování žáků a učitelů k aktivní účasti na budování nové společnosti, zapojení rodičů a přátel školy do tohoto výchovného procesu žáků a organizování jejich mimoškolní výchovy v kroužcích Pionýrské organizace.

1.3. Učební osnovy dějepisu pro 6. až 11. ročník VVŠ

Učební osnovy dějepisu pro šestý až jedenáctý postupný ročník všeobecně vzdělávací školy (VVŠ) na roky 1953 a 1954 se shodují v obsahu úvodních poznámek a metodických pokynů. Osnovy ve snaze doplnit nová témata vypouštějí z časových i jiných důvodů témata, která jsou považována za doplňující. Rozbor nezařazených a nově začleněných témat uvádím níže.

Osnovy:

Učitel v šestém ročníku při probírání prvotně pospolného řádu má vynechat pojmy matriarchát a patriarchát z důvodu jejich obtížnosti. Zvláštní pozornost se věnuje vzniku tříd a států, ale vypustí se vznik náboženství a učivo o starověkém Východě. Z tématu o starověkém Řecku učitel nezařadí téma věštírů a z historie starověkého Říma zkrátí punské války a nebude se zmiňovat o bojích v Hispánii.

Komentář:

Vynechání pojmů matriarchát a patriarchát z důvodu jejich obtížnosti není nutné. Žáci látce snadno porozumí a pochopí ji.

Pojem patriarchální otroctví se objevuje v učebnici doc. Varcla *Dějepis pro devátý ročník VVŠ - I. část* z roku 1959 na straně 5: „Zprvu bylo otroctví patriarchální, otroci pracovali jako čeled' spolu s hlavou rodu (patriarchou) a členy jeho domácnosti.“¹¹

¹¹VARCL, L. *Dějepis pro 9. ročník: pokusná učebnice*. I. část. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1959, s. 5.

Protože v učebnici nejsou žádné poznámky vysvětlující pojmy *patriarchální otroctví* a *patriarcha*, předpokládám, že žáci byli s nimi již dříve seznámeni.

V učivu nelze také přejít vznik náboženství. Pro společnost je zásadní, neboť náboženství po staletí ovlivňuje život národů. V učebnici *Dějepis pro devátý ročník VVŠ - I. část* na straně 3 v kapitole *Lidstvo v nejstarší době* je tomuto tématu věnován celý odstavec nazvaný *Vznik náboženských přestav*.

Vynechání učiva o starověkém Východě nepovažuji za nutné. Ve výše zmiňované učebnici na straně 6 v kapitole *Orientální otrokářské despotie* je uveden důvod, proč se mají žáci s tímto tématem seznámit: „*Nejstarší písemné památky pocházejí ze zemí Blízkého a Středního východu. Tam bylo písmo vynalezeno nejdříve. Vývoj společnosti tam dosáhl značně vysokého stupně dříve než v jiných oblastech, (...) bylo to v Egyptě a Mezopotámii, o něco později pak v Indii a Číně.*“¹²

Nelze ani souhlasit se zkrácením výkladu punských válek, které patří mezi nejvýznamnější v dějinách starověkého Říma. V již zmíněné učebnici dějepisu na str. 35 až 36 v kapitole *Období rozmachu otrokářské římské říše* jsou punským válkám věnovány dva velké odstavce. Učivo je také zahrnuto v *Synchronické tabulce k dějinám starověku* zařazené na konci učebnice.

Osnovy:

V sedmém ročníku se má učitel zaměřit zejména na husitství, období druhého nevolnictví a na kapitalismus až do Velké říjnové socialistické revoluce. Naopak se nebude zmiňovat o dvoře Rudolfa II. v Praze.

Komentář:

Učivo o pražském dvoře Rudolfa II. bylo zřejmě v ideologickém rozporu s materialistickým pojetím osnov, a proto bylo vypuštěno.

¹²VARCL, L. *Dějepis pro 9. ročník: pokusná učebnice*. I. část. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1959, s. 6.

Za vlády Rudolfa II. byla Praha sídelním městem stejně jako za Karla IV., tím Prahu oživil a přilákal do ní věhlasné umělce, stavitele, vědce a alchymisty.

V učebnici prof. Polišínského *Dějepis pro devátý ročník VVŠ - II. část* z roku 1959 je na straně 128 uvedena zmínka o vydaném Rudolfově Majestátu: „*Rudolf pak musel českým stavům vydat roku 1609 proslulý Majestát, uzákoňující náboženskou rovnoprávnost.*“¹³

Také v učebnici prof. Trapla *Dějepis pro devátý ročník základní devítileté školy* z roku 1959 na straně 52 je zmínka o útisku nekatolických českých stavů a jejich nátlak na Rudolfa: „*Rudolf sice podlehl nátlaku českých stavů a Majestátem z r. 1609 potvrdil v Čechách tyto svobody, ale katolický útisk nepovolil.*“¹⁴ Objektivnější je konstatování v učebnici prof. Polišínského o náboženské rovnoprávnosti po vydání Majestátu. Lepší postavení měli nadále katolíci, ale rozhodně se nedá říci, že i po vydání Majestátu přetrvával náboženský útisk.

Osnovy:

Poznámky pro výuku v osmém až desátém ročníku obsahují pouze pokyny pro učitele, které učebnice a jejich části mají k doplnění výkladu použít. Hlavní náplní učiva v jedenáctém ročníku jsou dějiny Československa a novověku od Francouzské revoluce. Učitel zde vynechá téma „*Vznik Spojených států*“.

¹³POLIŠENSKÝ, J. *Dějepis pro 9. ročník: pokusná učebnice*. II. část. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1959, s. 128.

¹⁴TRAPL, M., ČAPEK, V. *Dějepis pro devátý ročník základní devítileté školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1959, s. 52.

Komentář:

Vynechání vzniku Spojených států ve výuce dějepisu bylo pro všeobecný rozhled žáků neuvážené. Považuji to za důsledek komunistické ideologie studené války, kdy Spojené státy americké byly v té době hlavní kapitalistickou velmocí. V učebnici dr. Baumanna a kol. *Dějiny novověku* z roku 1952 je „Vznik Spojených států amerických a průmyslový převrat v Anglii“ zařazen hned jako první kapitola. Téma bylo uvedeno v roce 1952, krátce po velkých politických procesech. Z toho vyplývá, že zejména osnovy z let 1953 a 1954 byly pod silným ideologickým vlivem. V osnovách z roku 1957 je patrné jisté uvolnění, které se projevilo také opětovným zařazením tohoto tématu do učebnic.

Osnovy:

Učební osnovy z padesátých let shodně uvádějí, že vyučování dějepisu „je důležitým bojovým prostředkem při budování nové socialistické školy“¹⁵ a „výchově žactva k socialistickému vlastenectví a k národní hrdosti, jakož i k lásce a věrnosti SSSR“¹⁶. V žácích má dějepis zároveň upevnit proletářský internacionalismus.¹⁷

Předsednictvo ÚV KSČ nařídilo školám výchovně zápasit „o duše žáků“ a tím je vést k socialismu. Učitel se má ve výuce věnovat zejména životopisu V. I. Lenina a jeho revoluční činnosti. Stalina mají učitelé žákům vylíčit jako neobyčejně zdatného vojevůdce a velkého státníka zejména v době občanské a světové války. Klementa Gottwalda si mají děti zapamatovat jako nadaného protifašistického bojovníka, který se postavil proti nepřátelům republiky.

¹⁵Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. *Dějepis*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 5.

¹⁶Tamtéž, s. 5.

¹⁷Proletářský internacionalismus - mezinárodní dělnická solidarita; jeden ze základních principů marxistické ideologie. V praxi často zneužíván k ovládnutí dělnického hnutí Komunistickou stranou SSSR. *Velký slovník naučný*, M/Ž. Praha: DIDEROT, 1999, s. 1178.

Naopak T. G. Masaryka měl učitel žákům představit jako ideologa české buržoazie a dr. E. Beneše označit za buržoazního politika. Nutné je poukázat „na jejich protilidovou, protisovětskou a kontrarevoluční politiku, jež se projevovala zejména v imperialistické politice české a slovenské buržoazie“¹⁸. Dětem mají být vysvětleny rozdíly mezi první republikou a socialistickým Československem. Kapitalismus má být označen za jednu z příčin mnichovských událostí

Komentář:

Tato část je jednostranně ideologicky zaměřena. V osnovách nebyla zohledněna diplomatická práce T. G. Masaryka, E. Beneše a M. R. Štefánika na ustanovení Prozatímní československé vlády a následné její uznání Francií, Velkou Británií, Srbskem a Itálií ještě před rozpadem habsburské monarchie.

Stalin a Gottwald byli z osnov vypuštěni po pádu jejich kultu osobnosti.

Osnovy:

V učebních osnovách pro všeobecně vzdělávací školy na školní rok 1953 až 1954 je uvedeno, že dějepis má v žácích vytvářet „*dialekticko-materialistický světový názor*“¹⁹ a vést je k nenávisti k buržoazním ideologiím. Žáci si mají uvědomit, že pouze ideologie vědeckého socialismu zajistí našemu národu nezávislost a spojení se Sovětským svazem.

¹⁸Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 13.

¹⁹Dialektický materialismus-filosofická soustava marxismu zabývající se nejobecnějšími principy vývoje veškerenstva. Aplikuje a přetváří Hegelovu dialektickou metodu vzhledem k materialistickému názoru; kosmos považuje za jednotný celek výlučně hmotné povahy, který se dynamicky vyvíjí na základě vzájemného působení všech jevů, zákona přechodu od kvantitativních změn ke kvalitativním a zákona jednoty a boje protikladných prvků. *Velký slovník naučný*, M/Ž. Praha: DIDEROT, 1999, s. 882.

Děti se měly v hodinách dějepisu přesvědčovat, že největším nepřítelem naším a světa je fašismus a imperialismus a je nutné se proti nim postavit, aby zvítězil všude socialismus a komunismus.

Dějepis byl propojován s polytechnickým vzděláváním. Jeho náplní bylo „*sledovat rozvoj výrobních prostředků, výrobních nástrojů a celé výrobní techniky v průběhu jednotlivých společensko-hospodářských řádů*“²⁰.

Komentář:

Propojení dějepisu s polytechnickým vzděláváním lze jako předchůdce dnešních mezipředmětových vztahů považovat za vhodné seznámení žáků se základy techniky a výroby.

Osnovy:

Osnovy vytyčují čtyři témata, kterým se má v hodinách dějepisu věnovat velká pozornost, a uvádějí instrukce pro učitele, jak s nimi mají pracovat.

Prvním z nich je husitství. V osnovách pro všeobecně vzdělávací školy z roku 1954 je označováno za základní téma českých dějin a podotýká se, že „*správné hodnocení husitství s jeho bojovým a osvobozeneckým vystoupením lidových husitských vojsk se stane nedocenitelným příkladem vlastenecké obrany země a boje proti utiskovatelům a tím i účinným prostředkem pro výchovu žactva k brannosti*“²¹. Učitel využije husitství ve výchově žáků proti kosmopolitismu a k opravdovému vlastenectví.

²⁰Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 8.

²¹Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 7.

Komentář:

František Palacký označoval husitství v *Dějínách národu českého v Čechách a na Moravě* za vrchol českých dějin. Jeho prostřednictvím v době obrození se snažil v lidech vzbuzovat národní hrdost a sebevědomí. Komunisté husitství zneužili, ideologicky překroutili a předkládali žákům jako základní téma českých dějin a tradici, kterou dovršila KSČ.

Kosmopolitismus je světoobčanství. Umožňuje pochopit život a mentalitu jiných kultur, náboženství a filosofii různých etnik. Je protinacionalistický a protirasistický.

Osnovy:

Druhým obdobím považovaným KSČ za významné je české a slovenské národního obrození i rok 1848. Učitel má žákům vyložit, jak v této době docházelo k velkému rozkladu feudalismu a nástupu kapitalismu, vzniku manufaktur a rozmachu produkce podporované státem. Na šlechtických panstvích se zaváděly nové zemědělské metody, ale na vesnicích se prohlubovaly sociální rozdíly.

Učitel žákům připomene nositele české národní tradice v době „temna“, jako např. husitství, které se udržely hlavně díky venkovským písmákům.

Události roku 1848 učitel vysvětlí jako vyvrcholení národního obrození, které získalo podobu revolučního hnutí. Česká buržoazie trpěla pod habsburskou monarchií hospodářským, politickým a národnostním útlakem. Žáci si mají podle osnov uvědomit, že revoluce v roce 1848 byla poražena hlavně díky odmítnutí buržoazie splnit požadavky dělnictva a venkovského lidu. Chybou radikálních demokratů byla neschopnost zorganizovat venkovský lid pro revoluci.

Komentář:

Česky orientovaná inteligence, měšťané a šlechta zakládali v době obrození kulturní, vzdělávací, tělovýchovné a jiné národní spolky a instituce (Česká expedice, Matice česká, Vlastenecké muzeum v Čechách, Amerlingova Budeč, Národní divadlo, Sokol, Česká beseda, Majálesy) sdružující městské a venkovské obyvatelstvo.

Osnovy:

Třetím hlavním tématem jsou dějiny dělnického hnutí v Českých zemích a na Slovensku. Učitel žákům vysvětlí zneužívání národnostní otázky českou a slovenskou buržoazií. Třídní uvědomění dělníků se projevovalo hlavně ve stávkách, např. ve svárovské z roku 1870. Do výkladu učitel začlení okolnosti vzniku sociální demokratické strany dělnické roku 1878 a zmíní osobnosti J. B. Pecky a L. Zápotockého.

Okolnosti vzniku samostatného Československa učitel charakterizuje „jako důsledek Říjnové revoluce a revolučního hnutí nejširších mas“²².

Komentář:

Všechny akce domácího a zahraničního odboje vyústily po rozpadu habsburské monarchie ke vzniku samostatného Československa. Nelze tedy charakterizovat vznik ČSR jako důsledek Říjnové revoluce v Rusku.

Osnovy:

²²Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 13.

Za důvod, proč se nemohl proletariát v Čechách ujmout vlády, označí vyučující zradu většiny vedení sociální demokracie. Buržoazie vytvořila z republiky silný kapitalistický stát podřizující se zájmům imperialistů. Učitel upozorní na boj mezi proletariátem a buržoazií, který skončil roku 1920 tvrdou porážkou proletariátu a upevněním moci buržoazie.

Učitel žáky seznámí s významem a založením KSČ jako jediné strany bojující za práva pracujících a proti fašismu. Zmíní zvolení Klementa Gottwalda do vedení strany na V. sjezdu KSČ a jeho pozitivní důsledky pro další politický vývoj strany.

Čtvrtou oblastí je období druhé světové války zejména s přihlédnutím na pomoc Sovětského svazu. Učitel žákům zdůrazní hrdinství lidu Sovětského svazu a jeho velké oběti na životech během války a význam činnosti Klementa Gottwalda v Moskvě v době jeho exilu.

Komentář:

V učebních osnovách a učebnicích v padesátých letech se nesetkáme s látkou týkající se tzv. „*Konečného řešení židovské otázky*“, vyhlášené roku 1942 na konferenci ve Wannsee. Židé byli zbaveni občanských práv, majetku, izolováni v ghettech Terezín, Lodž a posléze deportováni do koncentračních táborů Chelmno, Osvětim, Majdanek, Treblinka aj. Za druhé světové války bylo vyvražďeno na šest mil. Židů. Likvidovány byly i židovské synagogy a hřbitovy.

Protektorátní vláda vydala 31. března 1939 protirómský výnos, kterým Rómům nařizovala zanechání kočovnictví. Kdo neuposlechl, byl internován v Letech u Písku nebo v Hodoníně u Kunštátu.

Celkem bylo 2 600 českých a moravských Romů deportováno do koncentračního tábora Osvětim.

Osnovy:

Žáci se detailně seznámí s událostmi Slovenského národního povstání, Pražského květnového povstání a Únorového vítězství 1948.

Čtvrtým tématem je vývoj Československa po nástupu KSČ k moci. Budování lidové demokracie a socialismu má být žákům vysvětleno jako dovršení třídního boje lidu a husitské tradice. Spojení husitství a budování socialismu má být označeno za největší vítězství našich národních dějin.

Komentář:

Budování lidové demokracie a socialismu může být vysvětlováno jako dovršení třídního boje, ale nikoliv jako dovršení husitské tradice. Husitství nelze spojovat s budováním socialismu, protože ideologie obou těchto směrů jsou odlišné a protichůdné. Cílem husitství byla reforma katolické církve a cílem třídního boje byl komunismus.

Při probírání období starověku vysvětlí učitel žákům principy prvobytně pospolného a otrokářského řádu a při výuce středověku je porovná s řádem feudálním, který zároveň označí za nevolnický. Následně se věnuje kapitalismu, třídním bojům a revolucím. Při výkladu objevných plaveb zdůrazní, že jejich následkem bylo prohlubování a upevňování kapitalistických vztahů.

Důležité jsou dějiny Kyjevské Rusi a selských válek. Vyučující žákům vysvětlí kulturu ve feudalismu, revoluční charakter renesance, rozvoj přírodních věd a vynálezů v době pozdního feudalismu a počátku kapitalismu. Za nejvýznamnější období dějin označí novověk a dobu nejnovější. Novověk bude vyložen jako období vzniku dvou základních tříd - proletariátu a buržoasie. Anglickou buržoazní revoluci označí za následek upevnění kapitalismu.

Období od Pařížské komuny po Velkou říjnovou socialistickou revoluci a první světovou válku je označováno za dobu konce kapitalismu a přechod v imperialismus i sesazení kapitalismu Říjnovou revolucí v Sovětském svazu.

Období let 1918-1934 je označováno za dobu válečného imperialismu a fašismu v kapitalistických zemích. Naopak události této doby v Sovětském svazu jsou vyloženy jako doba občanské války, období první a počátek druhé pětiletky, období vítězství socialistického průmyslu SSSR, vítězství socialismu na vesnici, vítězství sovchozů a kolchozů.

„Dějiny novověku mají velký význam pro formování komunistického světového názoru žactva. Učivo seznamuje žáky na konkrétním historickém materiálu se vznikem a rozvojem kapitalismu, podává charakteristiku kapitalismu na různých stupních jeho historického rozvoje, odhaluje třídní strukturu kapitalistické společnosti a formy třídního boje za kapitalismu a ukazuje, jak tento boj vede k proletářské revoluci, k socialismu a komunismu. Otázka základních odlišností Velké říjnové socialistické revoluce ode všech buržoazních revolucí je ústřední otázkou dějin novověku a má velký vzdělávací a politicko-výchovný význam.“²³

²³Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 15.

Žáci si musí uvědomit, že různé formy třídního boje za kapitalismu přímo vedly k proletářské revoluci, k socialismu a komunismu.

Buržoazní demokracii přednášející vyloží jako vládu bohatých a nikoliv lidu. Zároveň upozorní na úplatnost buržoazních poslanců a vlád.

„Výsledkem studia bude poznání žáků, že jedině sovětská demokracie je skutečnou a jedinou demokracií, zabezpečující všem národům její skutečná práva, jejich rozhodující účast na vládě a největší a všestranný rozvoj tvůrčích sil lidových mas.“²⁴

Za nejdůležitější body učiva novověku osnovy označují revoluční a národně osvobozené hnutí lidu, dělnické hnutí a vznik vědeckého komunismu. Žáci se seznámí s marxistickou teorií, životopisy Marxe a Engelse, s okolnostmi vzniku „Svazu komunistů“ a s „Manifestem komunistické strany“.

Učitel při výkladu Krymské války upozorní na zaostávání carského Ruska, které se v jejím průběhu projevilo. Zároveň poukáže na hrdinství ruské armády a obyvatelstva Sevastopolu při obraně vlasti. Zdůrazní také roli Ruska při osvobození Srbska a Bulharska od turecké nadvlády, ale zmíní jeho imperialistické zájmy na Balkáně koncem devatenáctého a počátkem dvacátého století.

V tématu první světové války se bude pedagog věnovat hlavně ofenzivám a operacím ruské armády ve Východním Prusku, Haliči, Bukovině, Polsku v roce 1914 a na jihozápadní frontě v roce 1916. Učitel upozorní na význam boje ruského lidu proti carismu a kapitalismu pod vedením Lenina a Stalina.

²⁴Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 16.

Komentář:

V osnovách a učebnicích dějepisu byly záměrně překrucovány či zamlčovány zásluhy Československých legionářů na vzniku samostatného Československa. V době Brusilovy ofenzivy na haličské frontě bojovali u Zborova, kde se osvědčili jako výborní útočníci, kteří se přes své velké ztráty dokázali probojovat hluboko do pozic nepřítele. Získali si tím autoritu a uznání ruských velitelů.

Za zmínku stojí také incident na transsibiřské magistrále při přesunu českých legionářů k nalodění do Vladivostoku a následného odjezdu do Francie.

Osnovy:

Význam výuky dějin konce devatenáctého a počátku dvacátého století a první světové války je zdůvodněn přechodem kapitalismu na imperialismus a bojem velmocí o rozdělení vlivu ve světě. Učitel žákům vysvětlí, že Sovětský svaz neusiluje o žádná území, ale o mír na celém světě, aby mohl vybudovat komunistickou společnost.

Za hlavního viníka první světové války učitel označí Německo z důvodu jeho válečné přípravy, ale zároveň upozorní, že za ni mohli všichni imperialisté. Současně zmíní výrok J. V. Stalina, že „*strana hitlerovců je stranou imperialistů, nadto nejpíratějších a nejlupičtějších imperialistů ze všech imperialistů světa*“²⁵.

²⁵Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 19.

Při výkladu kulturních dějin je nejdůležitější třídní pojetí. „V každé třídní společnosti se odehrává zápas mezi pokrokovými a reakčními silami, který se odráží v pokrokových a reakčních dílech umění a literatury. V každé třídní společnosti existuje dvojí kultura: kultura nepatrné hrstky příslušníků vykořisťovatelských tříd a kultura, v které se zrcadlí naděje a snahy lidových mas.“²⁶

²⁶Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 19.

1.4. Metodické pokyny

Učitel propojí výuku dějepisu s díly klasické umělecké literatury Aloise Jiráska, Vladislava Vančury, Marie Pujmanové s ruskou a sovětskou literaturou. U historických postav stačí se zaměřit na některé jejich charakteristické rysy, např. na hrdinství Kozinovo či Zikmundovu proradnost. Výklad učitele je třeba doplňovat četbou příslušné literatury, např. při probírání Mnichova učitel doporučí žákům četbu Marie Pujmanové „Hra s ohněm“. Na vyšším stupni žáci musí být vedeni k samostatnému studiu spisů klasiků marxismu – leninismu. Výuku žákům oživí nástěnky na dané téma, návštěvy divadla a kina. Žáci se zúčastní exkurzí do muzeí, např. Jiráskova, Leninova, U kaštanu, Mauzolea, vojenského muzea a historických památníků v Dukle a Bánské Bystrici.

Při zkoušení učitel požaduje přesné formulování odpovědí žáků po stránce ideové a věcné. Zvýšená pozornost se věnuje tématům prolínajícím se s učivem branné výchovy, kterou od roku 1954 měli povinnou jedenkrát týdně chlapci navštěvující všeobecně vzdělávací školy od osmého do jedenáctého ročníku.

Učitel při přípravě na výuku vychází ze studia XIX. sjezdu VKS(b), Stalinových spisů, projevů K. Gottwalda a A. Zápotockého. *„Studium těchto dokumentů pomůže učiteli získat správný obraz světového vývoje dnes i v minulosti, pomůže mu správně vysvětlovat a hodnotit minulé etapy dějinného vývoje společnosti, a konečně mu pomůže zvýšit stranickost a přesvědčivost výkladu.“*²⁷

²⁷Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, s. 22.

1.5. Diference učiva dějepisu v osnovách pro 6 až 11. ročník VVŠ

Při porovnávání obsahu učiva dějepisu v osnovách pro 6. až 11. ročník všeobecně vzdělávací školy z let 1953, 1954 a 1957 jsem zaznamenala určité diference. Ve všech plánech se v šestém ročníku před samotným výkladem začleňuje „Úvod do vyučování dějepisu“ zahrnující seznámení žáků s úlohou muzeí a archivů.

Rozdíly v rozsahu témat nastávají při probírání orientálních despotií. Podle osnov z let 1953 a 1954 má učitel lehce nastínit historii Mezopotámie, starého Egypta a Číny, zatímco plán z roku 1957 ukládá probrat v sedmi vyučovacích hodinách pouze Egypt.

Možným důvodem, proč se v osnovách z roku 1957 neobjevuje učivo o starověké Číně, je sovětsko-čínské soupeření o vliv v sovětském bloku. Sovětský svaz viděl v Číně velké nebezpečí, neboť sama nastolila v zemi komunismus a nebyla závislá na jeho podpoře.

Na rozdíl od roku 1953 jsou v roce 1957 k učivu „Starověkého Řecka“ začleněna témata „Aténský námořní spolek, Říše Alexandra Makedonského, Stavitelství a sochařství“. Z osnov se vyřazuje v roce 1954 „Zostření třídního boje mezi spartskou aristokracií a aténskou otrokářskou demokracií“.

Významnější odlišnosti jsou u „Starověkého Říma“. Téma „Aristokratický ráz římské republiky“ se v učivu od roku 1954 nevyskytuje. V plánech z roku 1957 se neobjevuje „Rozdělení obyvatelstva na třídy, Výroky J. V. Stalina o revolucích otroků a Další prohlubování sociálních rozdílů za císařství“.

Do osnov z roku 1957 jsou navíc začleněny „*Pověsti o starém Římě, Státní zřízení římské republiky, Punské války, Zemědělství a reformy bratří Gracchů, Boje o moc v římské republice, Pád republiky a vznik císařství, Rozmach císařské moci v prvním a druhém století n. l., Povstání otroků a kolónů*“ a *Římská kultura*“.

V roce 1957 je v osnovách k okruhu „*Období raného feudalismu*“ začleněna nová tematická náplň „*Říše Sámova, Velkomoravská říše, Křesťanství na Moravě a Vznik polského státu*“.

U „*Období rozvitého feudalismu*“ jsou rozdíly v pojetí výkladu doby vlády posledních Přemyslovců a Lucemburků. V letech 1953 a 1954 je látka začleněna do okruhu témat „*Rozmach české feudální monarchie za posledních Přemyslovců a její vyvrcholení za Karla IV. a Česká feudální společnost a její církevní ráz*“.

V roce 1957 došlo ke změně rozčlenění obsahu témat na „*Rozmach českého státu za posledních Přemyslovců, Lucemburkové na českém trůně a Česká feudální kultura*“.

Učební okruh „*Husitské revoluční hnutí*“ v osnovách z roku 1953 a 1954 zahrnuje témata „*Církev jako největší feudální vykořisťovatel, Celkové zostření církevních rozporů a jejich vyvrcholení za Václava IV., Vítězný zápas husitů se zahraniční intervencí a s domácí církevní a feudální reakcí, Lidovost husitské kultury a Hodnocení husitství klasiky marxismu-leninismu Z. Nejedlým a K. Gottwaldem*“. Plán učiva z roku 1957 tato témata nezařazuje, ale věnuje se osobnosti M. J. Husa v tématu „*M. J. Hus, jeho kazatelská, učitelská a literární činnost*“. Zmiňuje také „*Dekret kutnohorský a Kostnický sněm*“.

„*Období pozdního feudalismu*“ obsahuje navíc v osnovách na rok 1957 téma věnující se osobnosti uherského krále Matyáše Korvína.

Osnovy z let 1953 a 1954 k okruhu „*Počátky kapitalismu a naše národní obrození*“ začleňují nová témata „*Počátky třídního boje české buržoazie a Hodnocení našeho národního obrození K. Gottwaldem a Z. Nejedlým*“. Učební plán na rok 1957 žádné z těchto témat nezařazuje. Nově jsou do učiva vložena témata „*Čeští vynálezci, Vytvoření české inteligence, Význam našich buditelů, Počátky a rozvoj české a slovenské vědy, literatury a umění*“.

Součástí okruhu témat „*Rozvoj kapitalismu a počátek dělnického hnutí*“ jsou v letech 1953 a 1954 témata „*Vznik a rozvoj vědeckého socialismu a pokroková úloha dělnické třídy, Diktatura proletariátu a její historický význam, J. B. Pecka a L. Zápotocký, zakladatelé sociální demokracie*“. V roce 1957 se tato témata nevyskytují.

Nově jsou zařazena témata „*Rozvoj dopravy, Ničení drobných rolníků, Válka prusko-rakouská 1866, Rozvoj školství a osvěty a Založení Sokola*“.

V učebním plánu na roky 1953 a 1954 v tématu „*Imperialistické období kapitalismu*“ jsou uvedeny kapitoly „*Leninova charakteristika imperialismu, Revoluční činnost Lenina a Stalina, Buržoazně demokratická revoluce v Rusku 1905, První sověty, Mezinárodní význam revoluce a její hodnocení Leninem a Stalinem a Zvláštní rysy imperialismu jednotlivých velmocí*“. Plán z roku 1954 zahrnuje navíc témata „*Krvavá neděle v Petrohradě, Povstání na křižníku Potěmkin, Generální stávka a Alois Jirásek a jeho odkaz národu*“. V roce 1957 se žádná z uvedených tematických náplní nevyskytuje. Nově jsou zařazena témata „*Snahy o nové rozdělení světa, Trojspolek a Trojdohoda*“.

Okruh „*Velká říjnová socialistická revoluce*“ v letech 1953 a 1954 má témata „*Vítězství revoluce pod vedením Lenina a Stalina, Brestský mír a upevnění sovětské moci, V. I. Lenin*“. V roce 1957 se tato témata již nevyskytují.

Výukový okruh „*Občanská válka a období válečného komunismu*“ v letech 1953 a 1954 obsahuje témata „*Organizace Rudé armády – revoluční armády v čele s Leninem a Stalinem a J. V. Stalin a obrana Caricynu*“. Osnovy na rok 1954 zkracují rozsah učiva na téma „*Organizace Rudé armády*“. V roce 1957 se tato látka již neobjevuje. Plán je doplněn o „*Hrdiny občanské války*“.

Okruh témat „*Vytvoření Československé republiky*“ v osnovách z let 1953 a 1954 zahrnuje „*Vyhlášení požadavků sebeurčení národů Říjnovou revolucí a Versailleský mír v zájmu imperialistických velmocí – poválečné uspořádání světa–zárodek nové budoucí války*“. V roce 1957 se tato témata nevyskytují.

V okruhu témat „*Boj o charakter ČSR v letech 1918 – 1920 a vznik KSČ*“ jsou v osnovách na rok 1953 témata „*Protirevoluční postup buržoazie při utváření ČSR, Revoluční vymoženosti českého a slovenského lidu, Masarykova a Benešova protilidová, protirevoluční a protisovětská politika, Poválečné rozpory mezi světovými imperialisty a J. V. Stalin o politice imperialistů*“. V roce 1954 se tato témata již nevyskytují a roku 1957 je vyřazeno téma „*Boj o Lidový dům*“. Nově je zařazeno téma „*Protilidová a protisovětská politika československé buržoazie*“.

V okruhu témat „*Budování a rozkvět socialistického státu – SSSR*“ jsou na rok 1953 uvedena témata „*Lenin a Stalin o nové hospodářské politice, J. V. Stalin pokračovatelem v díle Lenina a dovršitelem socialismu v SSSR a Druhá pětiletka a její základní úkoly*“.

Uvedená témata se v plánu na rok 1954 již nevyskytují. Nově je zařazeno téma „*Nová hospodářská politika, Stachanovské hnutí a Rozvoj sovětské vědy a literatury*“.

Z osnov na rok 1957 byla vypuštěna také témata „*Rok 1929 jako rok velkého přelomu v SSSR, Zostření třídního boje a likvidace kulactva jako třídy, Kolchozy a sovchozy, Všeobecná krize imperialismu, Příprava imperialistů k druhé světové válce a k napadení SSSR a Mírová politika SSSR*“.

Výukový okruh témat „*Období buržoazně demokratické ČSR*“ v osnovách na léta 1953 a 1954 obsahuje témata „*Malá dohoda a její hlavní účel jako nástupiště proti SSSR, Organizování „nepolitické“ armády, Vláda finanční oligarchie u nás, Vláda panské koalice 1925 až 1929, Bolševizace KSC, K. Gottwald v čele KSC, Historická parlamentní řeč K. Gottwalda v prosinci 1929, Vzrůst revolučnosti dělnické třídy, Ožebračování rolnictva, Rozpory v československé buržoazii, Protistátní politika československé buržoazie, henleinovských a maďarských fašistů, Fašistická reakce v ČSR, Květnová mobilizace 1938, Odhodlanost československého lidu k obraně, Záříjová mobilizace a její zneužití československou vládou a Nacistická hrůzovláda*“.

Pouze v roce 1953 se objevují témata „*VI. sjezd KSC, Perzekuce KSC a všech revolučních organizací, Mezinárodní situace mezi dvěma válkami a Boj KSC a K. Gottwalda proti zrádné politice československé buržoazie*“. Osnovy na rok 1954 obsahují navíc téma „*VII. sjezd KSC a Podněcování fašistických útočníků*“. Do učiva z roku 1957 žádné z těchto témat není zařazeno a zůstává jen téma „*Malá dohoda*“.

Okruh témat „*Velká vlastenecká a osvoboditelská válka SSSR*“ zahrnuje na rok 1953 téma „*Cíl Velké vlastenecké války vytyčený Stalinem*“ které je v roce 1957 zkráceno na „*Cíle SSSR ve válce*“. Navíc je zařazeno téma „*Druhá světová válka a Velká vlastenecká a osvoboditelská válka SSSR*“.

Do plánu na rok 1954 jsou nově zařazena témata „*Otázka druhé fronty v západní Evropě, Počátek soustavného zatlačování nepřítele ze Sovětského svazu, Pracovní úsilí sovětského lidu, Postupimská konference a Porážka imperialistického Japonska*“. Téma „*Vedoucí úloha K. Gottwalda a moskevského vedení KSČ*“ bylo v roce 1954 změněno na „*Vedoucí úlohu KSČ za osvobození republiky*“. Nově bylo do plánu na rok 1954 zařazeno téma „*Ležáky*“ a v roce 1957 bylo vypuštěno téma „*Kapitán O. Jaroš a kapitán J. Nálepka, hrdinové SSSR*“.

Součástí okruhu „*Budování Československé lidově demokratické republiky*“ jsou v osnovách na rok 1953 témata „*Národní a demokratická revoluce v květnu 1945 a IX. sjezd KSČ a jeho význam*“. Téma „*Klement Gottwald, první dělnický prezident*“ je v roce 1954 zkráceno o přívlastek „*první dělnický*“ na „*Prezident Klement Gottwald*“. Současně je zařazeno nové téma „*Základy lidové demokracie*“.

V roce 1954 jsou v okruhu „*Svět kapitalismu a socialismu, Boj za světový mír a převaha světa socialismu*“, témata „*Nutnost zániku kapitalismu, Vytvoření lidových demokracií v Evropě, Vítězství čínského lidu a vznik Čínské lidové republiky, Odpor pracujícího lidu ve všech imperialistických zemích proti válečným plánům, Rozpory mezi imperialisty, Hrozba nové války, SSSR v čele boje za mír mezi národy, Světový význam socialistické vědy a kultury v SSSR, Význam XIX. sjezdu KSSS, Vojevůdce J. V. Stalin a Stalinův odkaz mírumilovnému lidstvu celého světa*“.

V učebním plánu na rok 1957 se uvedená témata nevyskytují a nově jsou zařazena témata „*Růst tábora socialismu, Boj národů za zachování míru, Vytvoření lidových demokracií v Evropě a v Asii*“. Nově je do osnov zařazen okruh „*Poučení o Ústavě ČSR*“ zahrnující „*Hospodářské zřízení ČSR, Státní zřízení ČSR, Orgány státní moci a státní správy ČSR, Základní práva občanů lidově demokratického státu a Základní povinnosti občanů lidově demokratického státu*“.

Přehled o změnách témat v učebních osnovách v letech 1954 a 1957

.Název okruhu témat	rok 1954		rok 1957	
	přír.	úbyt.	přír.	úbyt.
Prvobytně pospolná společnost	0	0	0	1
Starověké Řecko	0	0	3	1
Starověký Řím	0	1	9	3
Období raného feudalismu	0	0	4	0
Období rozvitého feudalismu	0	0	2	2
Husitské revoluční hnutí	0	0	3	5
Období pozdního feudalismu	0	0	1	0
Počátky kapitalismu	0	0	4	1
Rozvoj kapitalismu a poč. děl. hnutí	0	0	5	3
Imperialistické období kapitalismu	4	0	2	10
Velká říjnová socialistická revoluce	0	0	0	3
Občanská válka a období váleč. komunismu	0	0	1	1
Vytvoření Československé republiky	0	0	0	2
Boj o charakter ČSR v letech 1918-1920	3	3	0	10
Budování a rozvoj socialistického státu - SSSR	0	0	0	6
Období buržoazně demokratické ČSR	2	0	1	18
Velká vlastenecká a osvob. válka SSSR	7	0	1	1
Budování Českoslov. lidově-dem. republiky	1	0	0	0
Bud. Čs. lid -dem. rep. a cesta k socialismu	0	0	2	11
<u>Vytvoření lidových demokracií v Evropě</u>	<u>2</u>	<u>0</u>	<u>6</u>	<u>2</u>
Součet	19	4	45	80

V roce 1954 bylo do učebních osnov dějepisu přidáno 19 témat s ideologickou náplní obsahu a z osnov dějepisu byla 4 témata vypuštěna.

V roce 1957 bylo do osnov dějepisu nově vloženo 45 témat převážně z období feudalismu, kapitalismu a vytvoření lidových demokracií v Evropě. Vyčleněno bylo z osnov v tomto roce 80 témat, z toho 51 témat ideologicky zaměřených, tj. 63,75% z celkového počtu vyřazených témat.

2. Učebnice dějepisu ze šedesátých let

Po zhodnocení politické situace jsou provedeny kritické analýzy témat v učebních osnovách dějepisu pro 6. až 9. ročník základní devítileté školy. Diference učiva dějepisu v osnovách zaznamenává rozsah změn v obsahu tematických okruhů při porovnání osnov z let 1960 a 1963. Ve srovnání s padesátými léty mají učební osnovy zcela odlišný záměr. Změny prohlubují a zkvalitňují náplň tematických okruhů.

Rozhodující při hodnocení učebnic jsou analýzy ve třetí kapitole. Vyhodnocují syntaktickou a sémantickou obtížnost textu, zařazení proporcí pojmů a úroveň didaktické vybavenosti učebnic. Tato kritéria jsou nejlepšími údaji při vzájemném hodnocení kvality učebnic.

2. 1. Politická situace v šedesátých letech

V červenci roku 1960 byla na slavnostním zasedání Národního shromáždění k patnáctému výročí osvobození Československa vyhlášena nová ústava, v jejímž úvodu bylo prohlášení, že *“socialismus v Československu zvítězil“*. Po jejím schválení Národním shromážděním byl změněn název republiky na Československá socialistická republika a přijat nový státní znak, který byl užíván do roku 1990.

Prezident Antonín Novotný vyhlásil dne 9. května 1960 při příležitosti patnáctého výročí konce druhé světové války amnestii. Byla to jedna z největších poválečných amnestií, na jejímž základě byla z vězení propuštěna převážná část politických vězňů.

Ve dnech 15.-17. listopadu roku 1961 zasedal ÚV KSČ, který projednal závěry XXII. sjezdu KSSS a kritiku Stalinova kultu osobnosti.

Bylo přijato usnesení, na jehož základě se měly odstranit v celém Československu Stalinovy pomníky, přejmenovat ulice, závody a podniky nesoucí jeho jméno. K sedmnáctému výročí konce druhé světové války vyhlásil prezident Novotný dne 9. května 1962 svou druhou amnestii. Na svobodu bylo propuštěno 2520 vězňů.

Uvolňování politického napětí v Československu se nejvíce projevovalo v kultuře a ve vědě. Vznikala nová vědecká pracoviště usilující o očištění českých a slovenských dějin od komunistické ideologie. Překlady současné filozofie a odborné světové literatury měly pomoci získat nejnovější poznatky z různých oborů.

Spisovatelé na svém IV. sjezdu ve dnech 27. - 29. června 1967 v Národním domě na Vinohradech požadovali návrat k národním tradicím, ke svobodě, humanitě a demokracii. S těmito požadavky se ztotožnili jak komunisté Vaculík, Kohout a Klíma, tak i nestraníci Havel, Kliment a další. Došlo na perzekuci a potrestání aktivních kritiků. Stranické vedení v září rozhodlo o převedení týdeníku *Literární noviny* do správy ministerstva kultury. Červnový sjezd spisovatelů byl prvním nakročením české společnosti k Pražskému jaru 1968. Atmosféra doby umožnila vznik malých divadel, např. Semaforu a Divadla za branou.

Mezi slovenskými komunisty a prezidentem Novotným se začaly zostřovat vztahy pro jeho protislovenské postoje. Na prosincovém jednání strany zazněla silná kritika na spojení funkcí generálního tajemníka strany, prezidenta republiky, velitele ozbrojených sil a lidových milicí.

Bylo navrženo odvolání A. Novotného. Důvodem byly jeho konzervativní komunistické názory, které bránily demokratizačním reformám. V lednu 1968 byl prezident nucen vzdát se nejvyšší stranické funkce.

Na jeho místo nastoupil Alexander Dubček. Po silném tlaku médií a Ústřední rady odborů rezignoval 23. března 1968 Antonín Novotný na funkci prezidenta republiky. Nástupcem se stal 30. března 1968 generál Ludvík Svoboda.

Dne 5. dubna 1968 přijala KSČ „*Akční program*“ prohlašující rovné pojetí stran Národní fronty. Byl tak položen základ demokratizace společnosti. Strana si sice nadále ponechávala vedoucí místo ve společnosti, ale svá rozhodnutí již nenařizovala, nýbrž o jejich nutnosti přesvědčovala.

Pražské jaro umožnilo vznik dvou důležitých organizací. První byl „*K 231*“ sdružující bývalé odsouzené občany podle zákona 231 na ochranu lidově demokratické republiky. Druhým byl „*KAN - Klub angažovaných nestraníků*“. Ustavující schůze klubu „*KAN*“ se konala 5. dubna 1968 na Vysoké škole chemicko-technologické v pražských Dejvicích. Vydával bulletin „*Nestraník*“ a podporoval výzvu „*Dva tisíce slov*“, ve které její autor Ludvík Vaculík označil vládu KSČ za totalitní. Jen díky přispění Dubčeka, Černíka a Kriegela nebyl dokument prohlášen za kontrarevoluční. Po 21. srpnu 1968 byla činnost obou organizací ukončena. Svou činnost „*KAN*“ obnovil až po roce 1989. V roce 1990 na „*K 231*“ právně a ideově navázala „*Konfederace politických vězňů Československa*“.

Znakem politického a společenského uvolnění byly amnestie prezidenta Svobody k 50. výročí vzniku samostatného Československa z 9. a 27. května 1968. Jednalo se hlavně o prominutí trestu za opuštění republiky a umožnění návratu emigrovaným spoluobčanům do vlasti.

Dne 20. srpna 1968 v nočních hodinách překročila vojska Varšavské smlouvy hranice Československa, aby 21. srpna ráno byla celá republika obsazena.

Cílem okupace bylo přerušení demokratizačního procesu v Československu. Vpád „spřátelených armád“ se připravoval již na přelomu let 1967-1968, kdy zejména představitelé ÚV KSSS zneklidňovala uvolňující se politická situace v Československu. Pokládali ji za ohrožení socialismu ve všech zemích východního bloku. Proti invazi vojsk se postavili prezident republiky a předsednictvo ÚV KSČ.

Ruské vojáky překvapil hromadný odpor československých občanů k okupaci. Byli přesvědčeni, že jedou naší zemi na pomoc a nedokázali si negativní reakci občanů vysvětlit. Vysocí českoslovenští představitelé- Dubček, Černík, Smrkovský, Kriegel, Šimon a Špaček byli násilně uneseni do Moskvy. Za politiky vzápětí přiletěl prezident Svoboda. Odmítl však jednat se sovětskou stranou bez unesených politiků.

Výsledkem moskevského jednání byl tajný dokument stvrzující omezenou suverenitu Československa a postupnou normalizaci poměrů v zemi. Podepsali ho všichni českoslovenští představitelé, kromě F. Kriegla. Moskevský protokol přijal 31. srpna 1968 na svém zasedání ÚV KSČ. Podle smlouvy část vojsk Varšavské smlouvy opustila Československo. V republice zůstalo v posádkových městech několik divizí sovětských vojsk na základě „*Smlouvy o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území ČSSR*“. Smlouvu přijalo Národní shromáždění dne 18. října 1968. Vojska opustila Československo až 27. května 1990.

V republice začal proces normalizace, který probíhal v období od srpna 1968 do listopadu 1989. Dne 28. října 1968 byla vyhlášena Československá federativní republika. Byly ustanoveny vlády federální, česká a slovenská, Česká národní rada a Slovenská národní rada.

Ze svých funkcí byli odvoláni politici Pražského jara Dubček, Smrkovský a Hájek. V dubnu 1969 se stal prvním tajemníkem ÚV KSČ Gustáv Husák.

Naléhal ze své pozice tajemníka na prezidenta Svobodu, aby na svou funkci rezignoval. Svoboda odmítl, a tak Husák prosadil změnu ústavy, podle které Federální shromáždění může dlouhodobě nemocného prezidenta odvolat z funkce. Husák se stal v květnu 1975 prezidentem Československa. Funkci zastával do 10. prosince 1989, kdy odstoupil na nátlak Občanského fóra.

Dne 18. listopadu 1968 vyhlásil třídní stávkou Akční výbor pražských vysokoškoláků společně se Svazem vysokoškolských studentů. Vedle stávek se začaly objevovat demonstrativní sebevraždy studentů. První zápalnou obětí byl Jan Palach, student pražské filozofie. Dne 16. ledna 1969 se zapálil na Václavském náměstí a za tři dny poté zemřel na plastické chirurgii v Legerově ulici.

Palachův pohřeb se konal 25. listopadu a stal se demonstrací proti okupaci a normalizaci. Jan Palach byl 28. října 1991 oceněn in memoriam Řádem Tomáše Garrigua Masaryka I. třídy za vynikající zásluhy o demokracii a lidská práva. Další obětí byl student šumperské Střední průmyslové školy železniční Jan Zajíc.

2.2. Učební osnovy dějepisu pro 6. až 11. ročník ZDŠ

Úvodní poznámky k učebním osnovám dějepisu pro šestý až devátý ročník základní devítileté školy z roku 1960 obsahují následující nařízení.

Žáci se seznamují s dějinami Československa na pozadí nejvýznamnějších světových dějin a tím dějepis přispívá k vytvoření jejich světového názoru.

„Marxistický výklad dějepisných jevů vychází z hospodářského a sociálního života společnosti, který je základem jejího politického a kulturního vývoje.“²⁸

²⁸Učební osnovy pro 6. - 9. ročník základní devítileté školy. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1960, s. 5.

Cílem výuky je v žácích probouzet národní hrdost, socialistické vlastenectví a snahu zapojit se do budování socialismu a komunismu. Významné historické osobnosti mají v žácích podnítit touhu se jim podobat.

Dějepis vede žáky k úctě k ostatním národům a k proletářskému internacionalismu. Poskytuje základní poznatky z rozvoje materiální kultury a výrobní techniky. Zároveň má u žáků rozvíjet představivost, paměť a přispívat k vytváření jejich komunistického přesvědčení.

Stejně jako v padesátých letech je i v roce 1960 stanoveno hlavním učivem dějin středověku husitství, novověku národní obrození, vznik a vývoj dělnického hnutí a z nové doby počátky socialismu a význam SSSR v socialistickém táboře.

Osnovy doporučují propojovat výuku dějepisu v rámci mezipředmětových vztahů s občanskou výchovou, literaturou, zeměpisem a výtvarnou výchovou. Metodické pokyny v učebních osnovách jsou oproti padesátým létům přehlednější a více oproštěné od ideologie.

2.3. Diference učiva v osnovách pro 6. až 9. ročník ZDŠ

V učebních osnovách z šedesátých let pro šestý ročník se na rozdíl od let padesátých neobjevuje téma „*Úvod do vyučování dějepisu*“ v původním rozsahu, ale je zkráceno na „*Úvod*“ zahrnující látku „*Proč se učíme dějepis*“.

Rozpis učiva v šedesátých letech je v osnovách oproti padesátým létům stručnější a má rámcový charakter. V roce 1954 pro šestý ročník zahrnoval rozsah dvě strany A5 a v roce 1960 pouze půl strany A5.

V roce 1964 je náplň „*Úvodu*“ rozšířená o „*Krátké objasnění chronologie, Historické památky, jejich význam a ochranu*“.

V roce 1960 zahrnoval učební okruh „*Pravěk*“ témata „*Pravěká příroda, Pravěký člověk, Vznik a původ náboženství*“.

Podle zákona č. 186/1960 Sb. § 1, odst. 3 se má učivo propojovat s polytechnickou a pracovní výchovou, která zahrnuje zejména výrobní práce pro družstva a závody. Na základě tohoto zákona se v učebních okruzích „*Pravěk, Egypt, Starověké Řecko a Starověký Řím*“ začalo objevovat téma „*Příroda dané oblasti*“.

Začlenění „*Vzniku a původu náboženství v pravěku*“ je důsledkem uvolnění, které nastalo ve společnosti po roce 1960, kdy bylo prohlášeno, že socialismu v Československu zvítězil. Náboženství bylo do té doby vnímáno z hlediska historického materialismu jako nežádoucí jev.

V roce 1963 se změnil v osnovách v název i celá náplň okruhu „*Pravěk*“. Nové téma „*Život lidí v pravěku*“ zahrnovalo učivo „*Pravěký lovec, Pravěcí pastevci, Jak žil a pracoval pravěký zemědělec a Čemu se lidé v pravěku naučili*“.

V roce 1960 je historie orientálních despocií zahrnuta pod název „*Egypt*“. Tento název není objektivní, protože kromě Egypta jsou do okruhu zahrnuty i Mezopotámie, Indie a Čína. Z historie Egypta se probírá látka „*Příroda a práce rolníků, Život otroků a vládců, Náboženství, Egyptské písmo a Pyramidy*“. V roce 1963 je změněn název okruhu opět na „*Nejstarší státy ve starověku*“, který mnohem lépe vystihuje jeho obsah. Změnila se témata na „*Život a práce lidu v Egyptě, Egyptský stát, Egyptská vzdělanost a Starověké státy v Asii (Mezopotámie, Indie, Čína)*“.

V roce 1960 v tematickém celku „*Starověké Řecko*“ se nachází učivo „*Řecká příroda a lidé, Řecké báje, Život, výroba a práce v Aténách a ve Spartě, Olympijské hry, Vítězství Řeků nad Peršany, Akropolis za Perikla, Alexandr Makedonský a Co dali Řekové lidstvu*“. V roce 1963 je náplň okruhu podobná, ale jsou přidána nová témata „*Příchod Řeků a Zakládání nových řeckých osad*“.

Témata „*Řecké báje, Vítězství Řeků nad Peršany a Život, výroba a práce v Aténách a ve Spartě*“ byla v roce 1963 přejmenována na „*Co si Řekové vyprávěli o své minulosti, Války Řeků za svobodu, Život ve Spartě a Život v Aténách*“. Z okruhu bylo roku 1963 vyřazeno téma „*Řecká příroda a lidé*“.

V roce 1960 zahrnuje učivo „*Starověkého Říma*“ látku „*Příroda a život lidí, Založení Říma, Římská republika, Jak se stali Římané pány Itálie a Středozemního moře, Vzpoura otroků - Spartakus, Římské císařství, vznik a úloha křesťanství, Život v římském městě, Rozpad říše římské, Co dali Římané lidstvu a Naše země v římském sousedství*“. V roce 1963 byla většina témat upravena takto: „*Jak se stali Římané pány Itálie a Středozemního moře*“ na „*Zápas o vládu nad Středozemním mořem. „Vzpoura otroků - Spartakus*“ byla obsahově rozšířena na „*Život otroků v Římě a Spartakovo povstání*“. Nově přibyla témata „*Itálie a její obyvatelé a Konec Římské republiky*“. V roce 1963 byla z osnov vyřazena témata „*Příroda a život lidí, Založení Říma, Vznik a úloha křesťanství, Život v římském městě a Naše země v římském sousedství*“.

V sedmém ročníku se probíraly dějiny feudalismu. V roce 1960 bylo učivo rozděleno do čtyř okruhů. V osnovách z roku 1963 byly okruhy rozčleněny a vzniklo dvanáct obsahově kratších témat.

V roce 1960 se do okruhu „*Vznik feudálního řádu*“ zahrnuje „*Evropa po pádu říše římské, Příroda a způsob života lidí našich zemích, Nejstarší osídlení našich zemí, Sídla Slovanů - jejich způsob života, Slovanské kmeny v našich zemích - Sámo, Říše velkomoravská, Slovensko součástí uherského státu, Počátky českého státu, Vznik šlechty a poddaných a Vznik ostatních slovanských států - Kyjevská Rus*“.

V roce 1963 se z podtématu „*Evropa po pádu říše římské*“ stal samostatný okruh „*Nové státy na území bývalé říše římské*“.

Další okruh „*Počátky našich národních dějin*“ zahrnuje nová témata „*Naše vlast v dávných dobách, V slovanských rodových vsích a Slovanská kmenová hradiště*“.

Třetí okruh „*První státy na území naší vlasti*“ obsahuje témata z roku 1960 „*Slovensko součástí uherského státu, Počátky českého státu a Vznik šlechty a poddaných*“ přejmenovaná na „*Český stát v době knížecí, Slovensko po zániku Velkomoravské říše a Počátky feudalismu v našich zemích*“. Jediným nezměněným tématem je „*Říše velkomoravská*“. Oproti roku 1960 se v roce 1963 nevyskytují témata „*Příroda a způsob života lidí v našich zemích, Slovanské kmeny v našich zemích - Sámo a Vznik ostatních slovanských států - Kyjevská Rus*“. V roce 1963 se nově objevuje téma „*Románská vzdělanost a umění*“. Přibyl také nový okruh nazvaný „*Styky našich zemí s cizinou*“ zahrnující témata „*Styky s Polskem a Kyjevskou Rusí a Setkání s Turky a Araby*“.

V roce 1960 oddíl „Rozvoj feudálního řádu“ zahrnuje učivo „Růst moci církve - křižácké výpravy, Jak u nás žili a pracovali lidé na poddanské vesnici, Na středověkém hradě, Ve středověkém klášteře, Středověká města, Jak se u nás dolovalo stříbro, Rozmach českého státu za posledních Přemyslovců a Lucemburků, Slovensko v uherském státě ve 13. a 14. století a Praha střediskem vzdělanosti“.

V roce 1963 byla témata „Jak u nás žili a pracovali lidé na poddanské vesnici, Na středověkém hradě, Jak se u nás dolovalo stříbro a Rozmach českého státu za posledních Přemyslovců a Lucemburků a Slovensko v uherském státě ve 13. a 14. století“ přejmenována a zařazena do oddílu „Šlechta a poddaní ve 13. a 14. století“ jako učební látka „ V poddanských vsích, Na hradech a tvrzích, Středověké doly a horní města, Rozmach českého státu za posledních Přemyslovců, Lucemburkové na českém trůnu a Slovensko ve 14. století“.

Ostatní témata se v roce 1963 již neobjevují. Nově přibylo učivo „Magnáti a zemané, Měšťané a městská chudina, Gotická vzdělanost u nás“.

Okruh „Husitské revoluční hnutí“ zahrnoval v roce 1960 témata „Život a práce venkovského a městského lidu v době předhusitské, Mistr Jan Hus a kaple Betlémská, Pouti na hory, Jan Želivský, Tábor, Bitva na Vítkově, Jan Žižka, Prokop Holý, Slavná vítězství nad křižáky, Spanilé jízdy, Lipany, Husitství na Slovensku, Význam husitského revolučního hnutí a jeho ohlas ve světě, Naše země po válkách husitských - Chelčický, bratřici, Jiří Poděbradský, Jagellonci a povstání Jiřího Dóži“.

V roce 1963 byla většina témat změněna. Místo původního učiva *“Mistr Jan Hus a kaple Betlémská, Tábor, Prokop Holý, Slavná vítězství nad křižáky a Význam husitského revolučního hnutí a jeho ohlas ve světě a Naše země po válkách husitských - Chelčický, bratřiči, Jiří Poděbradský, Jagellonci“* byla témata nově přejmenována na *„Husův boj s církví, V husitském Táboře, První velké vítězství husitů nad křižáky, Slavná vítězství husitů pod vedením Prokopa Holého, Konec husitského revolučního hnutí a jeho ohlas ve světě, Jiří Poděbradský a bratřické hnutí na Slovensku“*. Ostatní témata z roku 1960 se již v osnovách neobjevují. Nově bylo připojeno učivo *„Nespokojenost lidu a odpor proti církvi, Snahy po nápravě společnosti a počátky revolučního hnutí“*.

Tematický celek z roku 1960 *„Období pozdního feudalismu“* zahrnuje učební látky *„Pokroky ve výrobě a technice, Změna názoru na život a na svět - humanismus a renesance, Zámorské objevy, Reformace a německá selská válka, Habsburkové v Čechách a v Uhrách, Slovensko ohroženo Turky, Šlechta, města a venkovský lid v době předbělohorské, České stavovské povstání a válka třicetiletá, Učitel národů J. A. Komenský, Jak žili u nás lidé v době temna a Selská povstání v Čechách a hornické vzpoury na Slovensku“*.

V roce 1963 byla témata *„Pokroky ve výrobě a technice, Změna názoru na život a na svět - humanismus a renesance, Reformace a německá selská válka, Habsburkové v Čechách a v Uhrách, Šlechta, města a venkovský lid v době předbělohorské, Jak žili u nás lidé v době temna a České stavovské povstání a válka třicetiletá“* přejmenována na *„Velký pokrok ve světě, Humanismus a renesance, Luterství a selská válka v Německu, Šlechta a města v 16. století, Povstání poddaných a horníků, Naše země v habsburské monarchii, a Stavovské povstání proti Habsburkům“*.

Nezměněno zůstává téma „*Učitel národů J. A. Komenský*“. Ostatní témata z roku 1960 se v těchto osnovách již neobjevují. Nově bylo přidáno téma „*První zámořské kolonie, Po bělohorské porážce, Nevolnická povstání a boj proti Habsburkům na Slovensku, Renesanční vzdělanost a umění u nás a Vzdělanost a umění (baroko) v době největšího útisku našeho lidu*“.

V osmém ročníku se probíraly dějiny kapitalismu. V roce 1960 byla témata učiva rozdělena do pěti samostatných oddílů „*Buržoazní revoluce v osmnáctém století, Počátky průmyslového podnikání, Naše národní obrození, Revoluční rok 1848 v našich zemích, Rozvoj kapitalismu a dělnického hnutí a Vznik imperialismu*“.

V roce 1963 byl počet okruhů navýšen na osm nových témat „*Počátky strojového průmyslu v Evropě, Francouzská buržoazní revoluce, Naše země na sklonku feudalismu, Naše národní obrození, Revoluční rok 1848, Mezinárodní dělnické hnutí a Pařížská komuna, Naše země v druhé polovině devatenáctého století a Hospodářské poměry a dělnické hnutí na začátku dvacátého století*“.

V prvním okruhu „*Buržoazní revoluce v osmnáctém století*“ byla v roce 1960 zařazena témata „*Průmyslový převrat v Anglii, Vznik buržoazie a proletariátu, Rusko za Petra Velikého, Francouzská buržoazní revoluce, Boj evropských národů proti Napoleonovi, Vlastenecká válka ruského lidu roku 1812 a Ohlas francouzské revoluce u nás*“.

V roce 1963 bylo téma „*Průmyslový převrat v Anglii*“ přejmenováno na „*Počátky továrního průmyslu v Anglii*“. Téma „*Francouzská buržoazní revoluce*“ se stalo samostatným okruhem, kam bylo začleněno učivo „*Francie v osmnáctém století, Počátek a vítězství revoluce ve Francii, Francie republikou, Vláda jakobínů, Vláda bohaté buržoazie, Napoleonské války, Evropa po napoleonských válkách*“.

V roce 1963 se již neobjevují témata „*Rusko za Petra Velikého a Ohlas francouzské revoluce u nás*“. Do osnov roku 1963 bylo přidáno téma „*Evropa v sedmnáctém a osmnáctém století*“.

Druhý oddíl „*Počátky průmyslového podnikání a Naše národní obrození*“ zahrnuje témata „*Vznik a rozvoj manufaktur, Zrušení nevolnictví v našich zemích, Východoslovenské povstání roku 1831, České a slovenské národní obrození a Čeští a slovenští národní buditelé*“.

Většina témat z roku 1960 se v roce 1963 dále vyskytuje kromě „*Zrušení nevolnictví v našich zemích*“. V roce 1963 se nově objevují témata „*Život venkovského lidu v druhé polovině osmnáctého století a nevolnické povstání 1775 a Vznik továrního průmyslu v našich zemích*“.

Třetí oddíl „*Revoluční rok 1848 v našich zemích*“ obsahuje témata „*Příčiny revolučního hnutí, První dělnické boje, Revoluční rok v zemích Českých a na Slovensku, Slovanský sjezd a Výsledky revolučního roku 1848*“. V roce 1963 se již nevyskytují témata „*Příčiny revolučního hnutí, První dělnické boje, Slovanský sjezd a Výsledky revolučního roku 1848*“. Nově jsou zařazena témata „*Revoluční hnutí v Evropě v roce 1848, Naše země před rokem 1848, Pražské červnové povstání, Boje v Uhrách a Konec revoluce v Rakousku a obnovení absolutismu*“.

Čtvrtým oddílem je „*Rozvoj kapitalismu a dělnického hnutí*“, do kterého náleží „*Rozvoj techniky, Vznik velkého továrního průmyslu, Růst průmyslového dělnictva a jeho třídní uvědomění, Působení Marxe a Engelse, Komunistický manifest, I. internacionála, Pařížská komuna-první proletářská revoluce, Hospodářský rozvoj v našich zemích, Život průmyslového dělnictva a venkovského lidu v Čechách a na Slovensku, Rakousko-uherské vyrovnání, Národnostní útisk Čechů a Slováků, Založení sociálně demokratické strany v Čechách a Počátky dělnického hnutí na Slovensku, První máj roku 1890 a Česká a slovenská kultura v druhé polovině devatenáctého století*“.

V roce 1963 se nevyskytují témata „*Rozvoj techniky, Působení Marxe a Engelse, Komunistický manifest, Pařížská komuna-první proletářská revoluce a Hospodářský rozvoj v našich zemích*“. V roce 1963 bylo nově přiřazeno téma „*Naše vesnice po zrušení roboty*“.

Pátým oddílem je „*Vznik imperialismu*“ zahrnující témata „*Rozvoj strojové velkovýroby, Rozvoj ve vědě a technice, II. internacionála, Úspěchy dělnictva v boji proti buržoazii v našich zemích, Ruská revoluce r. 1905 a její ohlas u nás, Boj o rozdělení světa*“.

V roce 1963 se většina témat zachovala kromě „*Úspěchů dělnictva v boji proti buržoazii v našich zemích*“. Nově byla zařazena témata „*Počátky dělnického hnutí v carském Rusku a První světová válka*“. Tato témata jsou zařazena do oddílu „*Hospodářské poměry a dělnické hnutí na začátku 20. století*“.

V devátém ročníku se probíraly dějiny počátků a rozvoje socialismu. Učivo je řazeno do pěti tematických okruhů. Prvním je „*Velká říjnová revoluce – počátek epochy socialismu*“. Zahrnuje témata „*Imperialistická první světová válka, Říjnová revoluce, V. I. Lenin, Občanská válka v Rusku, Naši rudoarmějci v sovětském Rusku, III. Internacionála, Světový význam Velké říjnové socialistické revoluce a Vznik sovětského státu*“.

V roce 1963 se již neobjevuje šest témat z roku 1960 a zároveň jsou nově zařazena témata „*Revoluční hnutí v Rusku v čele boje proti imperialistické světové válce a Boj sovětského lidu proti nepřátelům revoluce*“.

Tematický oddíl „*Vznik buržoazně demokratické ČSR, Vytvoření SSSR*“ zahrnuje témata „*Český a slovenský národ v boji za samostatný společný stát, Vliv Říjnové revoluce na vznik ČSR, Slovenská republika rad, Prosincová stávka, Založení KSČ, Vytvoření SSSR, prvního socialistického státu, Politická situace v Evropě a vznik fašismu, Význam SSSR pro rozvoj světového socialistického hnutí*“.

V roce 1963 se neobjevují dvě témata z roku 1960 a nová témata nejsou zařazena.

Tematický oddíl „*Krize buržoazně demokratické ČSR, Rozmach SSSR, Nástup fašismu a jeho vyvrcholení*“ zahrnuje témata „*Protilidová a protisovětská politika čs. buržoazie, Boj dělnictva proti buržoazii, V. sjezd KSČ, K. Gottwald, Pokrokové proudy v české a slovenské kultuře, Výstavba socialistického průmyslu a kolektivizace zemědělství v SSSR, Rozvoj sovětské vědy a kultury, Světová hospodářská krize a její odraz v ČSR, Nástup fašismu v Německu, Boj českého a slovenského lidu na obranu Československé republiky pod vedením KSČ, Mnichovská zrada a její následky pro český a slovenský národ a Počátek druhé světové války*“.

V roce 1963 se zrušilo šest témat a nově byla zařazena témata „*Svět ve dvacátých letech, Dvacátá léta v Československu a Boj pokrokových sil ve světě proti fašismu a válce*“.

Tematický oddíl „*Boj českého a slovenského lidu za osvobození, Velká vlastenecká válka, Porážka fašismu*“ obsahuje témata „*Boj českého a slovenského lidu proti okupantům pod vedením KSČ, Boj sovětského lidu proti fašistickým útočníkům – bitva o Moskvu a Stalingrad, Československé bojové jednotky v SSSR, Slovenské národní povstání, Dukla – brána našeho osvobození, Slavné vítězství sovětské armády – pád Berlína, Pražské květnové povstání a osvobození naší země sovětskou armádou a Vznik OSN*“.

V roce 1963 se již vevyskytují tři témata jsou nově zařazeny učební látky *„Fašistická okupace Československa a začátek druhé světové války, Rozmach hnutí odporu v okupovaných evropských zemích a Konec a výsledky druhé světové války“*.

Tematický oddíl *„Vývoj lidově demokratické ČSR, Svět socialismu a kapitalismu“* zahrnuje *„Vznik lidově demokratické ČSR, Košický vládní program, Dvouletý plán, Úsilí buržoazie o zvrát vývoje v ČSR, Vítězný únor, Pětiletý plán, Naše cesta k socialismu, Vznik a rozvoj evropských lidových demokracií, Vítězství čínského lidu, Vznik a vývoj asijských lidových demokracií, Osvobozenecká hnutí národů v Asii a v Africe, Světové mírové hnutí, Rozvoj kultury, vědy a techniky v socialistických zemích a Vítězství socialismu v ČSSR“*.

V roce 1963 se nevyskytuje devět témat jsou nově zařazeny učební látky *„Revoluční rok 1945 v Československu, Boj KSČ o většinu národa, Boj komunistů za nápravu chyb a nedostatků, XX. sjezd KSSS a nová vítězství světového komunistického hnutí a Československo po XX. sjezdu KSSS“*.

Přehled o změnách témat v učebních osnovách v letech 1963

.Název okruhu témat	rok 1963	
	přír.	úbyt.
Úvod	2	0
Příroda dané oblasti	1	0
Náboženství v pravěku	1	0
Život lidí v pravěku	4	0
Starověké Řecko	2	1
Starověký Řím	2	5
Počátky našich národních dějin	2	0
První státy na území naší vlasti	1	3
Styky našich zemí s cizinou	2	0
Rozvoj feudálního řádu	3	3
Husitské revoluční hnutí	2	4
Pokroky ve výrobě a technice	1	2
Dějiny kapitalismu	9	0
Buržoazní revoluce v 18. století	7	1
Francouzská buržoazní revoluce	8	1
Počátky průmyslového podnikání	2	1
Revoluční rok 1848 v našich zemích	5	4
Rozvoj kapitalismu a dělnického hnutí	1	5
Vznik imperialismu	0	4
Velká říjnová revoluce-počátek epochy socialismu	2	6
Vznik buržoazně demokratické ČSR. Vytvoření SSSR	0	2
Krise buržoazně demokratické ČSR. Rozmach SSSR	3	6
Boj českého a slovenského lidu za osvobození	3	3
<u>Vývoj lidově demokratické ČSR</u>	<u>5</u>	<u>9</u>
Součet	68	60

V roce 1963 bylo do učebních osnov dějepisu vloženo 68 nových témat a současně 60 témat vyčleněno.

3. Výzkum, rozbor a analýzy učebnic dějepisu z padesátých a šedesátých let

3.1. Výzkum v zahraničí

V Německu se od poloviny minulého století provádí analýzy školních učebnic dějepisu, občanské výchovy, zeměpisu atd. v centru výzkumu Georg – Eckert - Institut für internationale Schulbuchforschung v Braunschweigu. Zabývají se zde mimo jiné i srovnávacími rozborů zaměřenými na učebnice dvou i více států. Dalším důležitým střediskem pro výzkum učebnic je Zentrum für Schulbuchforschung působící v Köthenu.

V Rakousku od konce devadesátých let působí ve Vídni Institut für Schulbuchforschung und Lernförderung zabývající se analýzami a testováním učebnic z hlediska přístupnosti a vhodnosti pro žáky různých věkových úrovní. Ve Švédsku se na výzkum školních učebnic zaměřuje Institute for Educational Text Research.

Zajímavých výsledků dosahují v Rusku, kde již od sedmdesátých let minulého století prováděli analýzy školních učebnic publikované ve sbornících.

Ve Francii pracuje ústředí pro informace o učebnicích pro školy Société pour l'Information sur les Manuels Scolaires pravidelně vydávající svůj informační bulletin.

V USA se výzkumem školních učebnic zabývají od dvacátých let minulého století a dosáhli v různých technikách měření textů velkých úspěchů.

Na Slovensku v sedmdesátých letech publikoval J. Mistrík svou techniku měření srozumitelnosti textu označovanou jako Mistríkova míra srozumitelnosti.

Mezinárodním výzkumem učebnic se zabývá informační a koordinační středisko IARTEM. Tato organizace sdružuje odborníky z různých zemí zabývající se výzkumy učebnic. Také mezinárodní síť UNESCO pro výzkum učebnic zastává důležitou úlohu ve zprostředkovávání informací o teorii a výzkumu učebnic ve světě.

3.2. Výzkum u nás

V Československu se výzkumem učebnic v rámci pedagogiky a pedagogické psychologie zabýval již v roce 1927 dr. Václav Příhoda a studii „*Měření zásoby slovní u dětí*“ vydal v publikaci „*Třetí sjezd pro výzkum dítěte*“ v Praze.

V posledních dvaceti letech se pedagogickým metodám, teoriím a analýzám věnuje a současně své poznatky publikuje prof. Jan Průcha. Rozborem školních učebnic se také zabýval prof. Vratislav Čapek, didaktik a spoluautor nejnovějších učebnic dějepisu. Na Palackého univerzitě v Olomouci působí a analýzami učebních textů se zabývá doc. M. Pluskal, který v časopisu *Pedagogika* publikoval některé své stati. V roce 1996 obhájil svoji habilitační práci „*Teorie tvorby učebnic a metody jejich zhodnocení*.“ Analýzám učebnic se věnoval také D. Čaněk a historik Z. Beneš se zaměřil na interpretaci historických událostí v učebnicích.

Náměty na analýzy učebnic pocházely z kognitivní psychologie, psycholingvistiky, psychologie učení, sémantiky, kvantitativní lingvistiky i teorie informace, tedy vyšly z jiných disciplín než z didaktiky, jak by se čekalo.

„Výzkum učebnic dějepisu se u nás ubíral třemi hlavními směry. Zkoumaly se funkce a strukturální prvky učebnic, matematickými a statistickými metodami se zjišťovala formální kvalita textu, zejména jeho obtížnost a přiměřenost, a prováděla se obsahová a komparativní a historicko-komparativní didaktická analýza učebnic, která zjišťovala historiografickou úroveň, cílové zaměření obsahu, gnozeologické postupy a uspořádáním učebnice navozené didaktické metody, pomocí nichž se žáci učí si učivo osvojit.“²⁹

Zkoumáním textu učebnice sledujeme jeho kvalitu, obtížnost a přiměřenost měřením syntaktické a sémantické obtížnosti vět, proporcí odborných pojmů a pojmů nesoucích odbornou informaci.

V didaktické vybavenosti učebnice sledujeme verbální a obrazové komponenty v aparátu prezentace učiva, zejména výkladový text, přehledová schémata, doplňující tabulky nebo ukázky dokumentačních materiálů, také poznámky, vysvětlivky, slovníčky pojmů a vysvětlení cizích slov. Na konci každé lekce by se mělo pamatovat na shrnutí učiva a na konci knihy na shrnutí poznatků za celý ročník. V části obrazové prezentace učiva sledujeme umělecké ilustrace, schematické kresby, fotografie, mapky, grafy apod.

Do aparátu řídicího učení v části verbální je zařazen návod k práci s učebnicí, podněty k zamyšlení, ale i rozlišení úrovně učiva na základní a rozšiřující, povinný a nepovinný. Sledujeme také otázky, cvičení, náměty pro mimoškolní činnosti. Z obrazových komponentů evidujeme grafické symboly vyznačující určité části textu, zvláštnosti písma a využití tabulek.

V orientačním aparátu sledujeme kromě obsahu učebnice členění na tematické bloky, kapitoly a lekce, marginálie, věcný, jmenný a smíšený rejstřík.

²⁹ ČAPEK, V. Tvorba a výzkum učebnic dějepisu. In *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Série C. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1995, s. 37.*

3.3. Metodika analýzy učebnic

Při hodnocení syntaktické a sémantické obtížnosti textu učebnic a jejich didaktické vybavenosti jsem vycházela z publikace prof. Jana Průchy, z článků uveřejněných ve *Sborníku vědeckých prací Univerzity Pardubice* a z časopisu *Pedagogika*.

Zvolený metodický postup analýzy a hodnocení kvality textu učebnice umožňuje zjistit celkovou obtížnost textu, jeho váhu, kvalitu a přiměřenost po stránce syntaktické a sémantické. Měření didaktické vybavenosti učebnice umožňuje posoudit potencionální přijetí učebnice žáky a učiteli, míru její oblíbenosti, snadnějšího zapamatování textu a osvojení učiva. Součet verbálních a obrazových komponentů získaných analýzou celé učebnice umožňuje vyhodnotit míru didaktické vybavenosti.

3.3.1. Metodický postup ke zjištění syntaktické obtížnosti textu

Při zjišťování syntaktické obtížnosti textu je z každé učebnice vybráno 5 vzorků po 200 slovech. Ze vzorku je zjišťován počet slov, vět a sloves. Slovesné tvary složené ze dvou a více slov se počítají za jedno slovo a infinitiv se nezapočítává. Zjištěné vzorky se označí číslem stránky a zaznamenají se do tabulky. Z pěti vzorků evidujeme počet slov ($\sum N$), počet vět ($\sum V$) a počet sloves ($\sum U$).

Náročnost stavby věty podle počtu slov ve větě zjišťujeme na základě vzorce:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{\text{počet slov}}{\text{počet vět}}$$

Výsledná hodnota (V) vypovídá o průměrné délce vět.

Z tabulky zjistíme také celkový počet sloves, ze kterého vypočítáme průměrnou délku větných úseků na základě vzorce:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{\text{počet slov}}{\text{počet sloves}}$$

Výsledná hodnota (U) vypovídá o průměrné délce větných úseků.

Syntaktickou obtížnost vět (Ts) vypočítáme následovně:

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U$$

3.3.2. Metodický postup ke zjištění sémantické obtížnosti textu

Podle instrukcí prof. Průchy se z každého vzorku zjistí všechna podstatná jména – pojmy, včetně podstatných jmen abstraktních a dějových, zpodstatněných přídavných jmen, osobních jmen a příjmení a zkratk označujících různé pojmy. Z každého vzorku se zjistí všechny odborné pojmy (P2), faktografické pojmy (P3), numerické pojmy (P4) a běžné a opakované pojmy. Dvouslovné a víceslovné pojmy počítáme jako jeden pojem.

Sémantické obtížnosti textu (Tp) jako nositeli informací se přičítá velká důležitost. Je určována pěti pojmovými kategoriemi a jejich váha je dána počtem přidělených bodů za pojem:

P1	běžné pojmy	bez bodu
P2	odborné pojmy	3 body
P3	faktografické pojmy	2 body
P4	numerické pojmy	2 body
P5	opakované pojmy	bez bodu

Největší důležitost se přičítá pojům odborným. Druhým důležitým pojmem jsou faktografické údaje (osobní jména, názvy států, národů, uměleckých výtvorů, zeměpisná jména, názvy přírodních jevů, zkratky a značky atd). Numerické údaje vyjadřují letopočty, vzdálenosti, hmotnosti atd.

Podstatná jména, která nenesou žádný z důležitých pojmů, jsou běžné pojmy. Podstatná jména, která se v textu již jednou objevila, patří do skupiny pojmů opakovaných.

Součet jednotlivých pojmů je označován jako suma ΣP .

$$\Sigma P = \Sigma P1 + \Sigma P2 + \Sigma P3 + \Sigma P4 + \Sigma P5$$

Sémantická obtížnost textu (T_p) se vypočítá podle vzorce:

$$T_p = 100 \cdot \frac{\Sigma P}{\Sigma N} \cdot \frac{\Sigma P1 + 3\Sigma P2 + 2\Sigma P3 + 2\Sigma P4 + \Sigma P5}{\Sigma N}$$

Proporce běžné, odborné, faktografické, numerické a opakované z hlediska jejich procentuálního zastoupení v rámci všech slov se vyhodnocují podle následujících vzorců:

$$\frac{\Sigma P1}{\Sigma N} \cdot 100 = \text{proporce běžných pojmů}$$

$$\frac{\Sigma P2}{\Sigma N} \cdot 100 = \text{proporce odborných pojmů}$$

$$\frac{\Sigma P3}{\Sigma N} \cdot 100 = \text{proporce faktografických pojmů}$$

$$\frac{\Sigma P4}{\Sigma N} \cdot 100 = \text{proporce numerických pojmů}$$

$$\frac{\Sigma P5}{\Sigma N} \cdot 100 = \text{proporce opakovaných pojmů}$$

Místo zlomků jsou dále v textu uváděny proporce odborných pojmů pod označením P1 až P5.

3.3.3. Celková obtížnost textu

Celková obtížnost textu (T) je součtem syntaktické (Ts) a sémantické (Tp) obtížnosti:

$$T = T_s + T_p$$

Celková obtížnost T se pohybuje mezi hodnotami 1 až 65 bodů podle obtížnosti textu.

Dr. Nestlerová se zabývala experimentálním měřením hodnoty obtížnosti učebnic z hlediska přiměřenosti učiva pro žáky jednotlivých ročníků a stanovila pásma pro učebnice s optimální až extrémně vysokou obtížností:

pásma II – T = 13,1 až 26,0 bodů

pásma III – T = 26,1 až 39,0 bodů

pásma IV – T = 39,1 až 52,0 bodů

Prof. Průcha uvádí ve své publikaci k obtížnosti textu, že bodové hodnocení může mít rozpětí od 1 do 100 bodů. Učebnice pro základní školu mohou obsahovat hodnoty 27 až 63 bodů a pro první ročník střední odborné školy mohou být v rozmezí 26 až 34 bodů. Nejvyšší naměřenou hodnotu obtížnosti textu měla učebnice lékařské chemie a biochemie T= 75,4 bodů.

3.3.4. Odborné informace v textu učebnice

Pro srozumitelnost učebního textu je důležitý výpočet proporcí učiva nasyceného odbornou informací:

a) na celkový počet slov (i):

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = \frac{\text{odborné informace}}{\text{celkový počet slov}}$$

b) na celkový počet pojmů (h):

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = \frac{\text{odborné informace}}{\text{celkový počet pojmů}}$$

3.3.5. Metodický postup k měření didaktické vybavenosti učebnic

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.výkladový text prostý		1.umělecká ilustrace	
2.výkladový text zpřehledněný		2.nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	
3.shrnutí učiva k celému ročníku		3. fotografie	
4.shrnutí učiva k tématům		4.mapy,kartogramy,plánky, grafy, diagramy	
5.shrnutí učiva k předchozímu ročníku		5.obrazová prezentace barevná	
6.doplňující texty			
7.poznámky a vysvětlivky			
8. podtexty k vyobrazením			
9. slovníčky pojmů, cizích slov			
Celkem použitých komponentů		Celkem použitých komponentů	

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky		1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	
2.návod k práci s učebnicí pro žáky a učitele		2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	
3.stimulace celková		3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky		4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) schémata,	
5.odlišení úrovní učiva základní – rozšiřující, povinné – nepovinné			
6.otázky a úkoly za témata, lekcemi			
7.otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)			
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)			
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy			
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)			
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky			
12.prostředky-instruk k sebehodnocení pro žáky (testy a hodnocení výsledků učení)			
13.výsledky úkolů a cvičení			
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)			
Celkem použitých komponentů		Celkem použitých komponentů	

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	
3. marginálie, výhmaty, živa záhlaví aj.	
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	
Celkem použitých komponentů	

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – počet verb. komponentů:

$$EI/14 \cdot 100 = \%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – počet obraz. komponentů:

$$EII/18 \cdot 100 = \%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – počet verb. komponentů:

$$EIII/4 \cdot 100 = \%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – počet verb. komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = \%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – počet obraz. komponentů:

$$Eo/9 \cdot 100 = \%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice = celkový součet verbálních a obrazových komponentů dělený počtem všech komponentů a násobený stem:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = \%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je %.

Závěr: Učebnice č.

AUTOR. *Název učebnice.* vyd. Místo: nakladatelství, rok. Počet stran.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu bodů = pásmo obtížnosti

didaktická vybavenost %

3.4. Metodika výběru učebnic pro výzkum

Pro výzkum kvality učebnic dějepisu bylo vybráno devět učebnic z padesátých a tři učebnice ze šedesátých let 20. století. Učebnice byly zaměřeny na žáky prvního a druhého stupně vzdělávání. Výzkum byl proveden u učebnic, které byly dostupné v Národní pedagogické knihovně J. A. Komenského v Praze.

Metodický postup výzkumu je pro všechny učebnice stejný, což umožňuje jejich porovnání a vyhodnocení jejich úrovně a kvality. Každá učebnice má podle svého pořadí v příloze proveden výzkum syntaktické a sémantické obtížnosti textu a didaktické vybavenosti učebnice. Výsledné hodnoty výzkumu jsou uvedeny v závěru přílohy a také v přehledné tabulce č.1 v příloze č. 13 pro obtížnost textu a v tabulce č. 2 v příloze č. 14 pro didaktickou vybavenost.

3.4.1. Učebnice dějepisu pro výzkum

Přehled učebnic vydaných v letech 1951 až 1968 pro ZDŠ a střední školy

Učeb.	Rok vydání	Typ školy	Počet stran	Název učebnice
Učeb.1	1951	G+VOŠ	258	KOSMINSKIJ, E. A. <i>Dějiny středověku: pomocná kniha pro gymnázia a vyšší odborné školy</i> . 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1951. 258 s.
Učeb.2	1952	G	229	BAUMANN, B., ŠEDA, V., VÁVRA, J. <i>Dějiny novověku: učební text pro III. třídu gymnázií</i> . Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952. 231 s.
Učeb.3	1954	NŠ	94	DOLEŽAL, J., FIDRMUC, O., PEKA, J., MACHÁČEK, M. <i>Obrázky z dějin: Učební text dějepisu pro 5. postupný ročník národní školy</i> . 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. 95 s.
Učeb.4	1958	VVŠ	186	CHARVÁT, J., PRAVDOVÁ, M., SOJÁK, V. <i>Dějepis pro desátý ročník: pokusná učebnice</i> . Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. 186 s.
Učeb.5	1958	OŠ	166	BAUMANN, B., ŠEDA, V., VÁVRA, J. <i>Dějiny nové doby: učební text dějepisu pro druhý ročník čtyřletých odborných škol</i> . 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. 166 s.
Učeb.6	1959	VVŠ+PŠ	168	SOJÁK, V., VÁVRA, J., VOŠAHLÍK, J. <i>Dějiny doby nejnovější (1914-1945): učební text dějepisu pro II. ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro III. ročník škol pedagogických</i> . 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 168 s.
Učeb.7	1959	ZDŠ	176	TRAPL, M., ČAPEK, V. <i>Dějepis pro devátý ročník základní devítileté školy</i> . Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 178 s.
Učeb.8	1959	VVŠ	57	VARCL, L. <i>Dějepis pro devátý ročník. pokusná učebnice</i> . I. část. 3. nezměn. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 57 s.
Učeb.9	1959	VVŠ	138	POLIŠENSKÝ, J. <i>Dějepis pro devátý ročník: pokusná učebnice</i> . II. část. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 138 s.
Učeb.10	1964	ZDŠ	235	BARTOŠEK, K. <i>Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy</i> . 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1964. 236 s.
Učeb.11	1967	ZDŠ	202	SOSÍK, A., VRABEC, V. <i>Dějepis pro 7. ročník základní devítileté školy</i> . 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1967. 204 s.
Učeb.12	1968	ZDŠ	226	JOZA, J., BUTVIN, J., ČERVINKA, F. <i>Dějepis pro 8. ročník základní devítileté školy</i> . 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. 226 s.

G – gymnázium, VOŠ – vyšší odborné škola, NS - národní škola, VVŠ - všeobecně vzdělávací škola, PŠ - pedagogická škola, OŠ - odborná škola, ZDŠ - základní devítiletá škola

3.5. Výzkum učebnic dějepisu (přílohy 1 až 12)

Provedení výzkumu syntaktické a sémantické obtížnosti textu a měření didaktické vybavenosti učebnic je provedeno pro každou učebnici v příloze se shodným pořadovým číslem učebnice podle jejich přehledu.

Výsledné hodnoty z výzkumu učebnic jsou uvedeny:

- v příloze č. 13 – pro výzkum syntaktické a sémantické obtížnosti textu
- v příloze č. 14 – pro výzkum měření didaktické vybavenosti učebnic.

Pro vzájemné porovnání učebnic na základě výsledků analýzy byly z dvanácti ukazatelů z tabulky č. 1 přílohy č. 13 vybrány:

celková obtížnost textu (T)

proporce faktografických pojmů (P3)

proporce numerických pojmů (P4)

Ukazatelé proporcí pojmů faktografických a numerických lépe vystihují obsahovou úroveň. V učebnicích dějepisu se očekává nadprůměrná proporce těchto pojmů, protože historie mapuje události v čase.

V pracovním návodu pro analýzu obtížnosti textu učebnic je pro interpretaci výsledků analýzy a pro objasnění vlastností konkrétní učebnice doporučeno vyhodnotit kromě celkové obtížnosti textu také koeficienty hustoty odborné informace (i, h). Tím je sledována přiměřenost hustoty odborných pojmů zejména v učebnicích pro základní školu. Učebnice s koeficientem (h) nad 50% jsou pro základní školy zcela nevhodné.

Pro interpretaci výsledků analýzy měření úrovně didaktické vybavenosti učebnic byly ze šesti ukazatelů vybrány:

EII - řízení učení

Eo - obrazové komponenty

E - koeficient didaktické vybavenosti

Koeficient řízení učení sleduje pedagogický přístup k výuce. Obrazové komponenty vyhodnocují grafické a obrazové ztvárnění učebnice. Koeficient didaktické vybavenosti je souhrnným ukazatelem verbálních a obrazových komponentů učebnice.

3.5.1. Výzkum syntaktické a sémantické obtížnosti textu (příloha č. 13)

Pro objektivní posouzení obtížnosti textu a zastoupení proporcí odborných pojmů v učebnicích bylo jejich pořadí upraveno vzestupně od nejnižšího do nejvyššího postupného ročníku základních a středních škol. To umožňuje lépe posoudit obtížnost textu ve vztahu k věku a postupnému ročníku žáků.

Do první části hodnocení jsou zařazeny učebnice:

učebnice č. 3	Obrázky z dějin	5.postup. ročník
učebnice č. 11	Dějepis pro 7. ročník ZDŠ	7.postup. ročník
učebnice č. 12	Dějepis pro 8. ročník ZDŠ	8.postup. ročník

V přehledu z tabulky č. 1 v příloze č. 13 jsou uvedeny hodnoty:

	učeb. č. 3	učeb. č. 11	učeb. 12
ročník	5. - NŠ	7. - ZDŠ	8. - ZDŠ
celková obtížnost textu	19,56	26,89	27,64
proporce faktograf. pojmů	4,49	6,25	3,96
proporce numer. pojmů	0,38	0,75	1,54

Komentář k výsledkům výzkumu:

Vzestupná obtížnost textu v učebnicích je v souladu s věkem žáků a vyšším postupným ročníkem. U učebnic dějepisu se předpokládají vyšší proporce faktografických a numerických pojmů. Zjištěné údaje zařazují tyto učebnice v hodnocení do nižší úrovně.

Do druhé části hodnocení jsou zařazeny tyto učebnice:

učebnice č. 7	Dějepis pro 9. r. ZDŠ	1959
učebnice č. 8	Dějepis pro 9. r. VVŠ – I. část	1959
učebnice č. 9	Dějepis pro 9. r. VVŠ – II. část	1959
učebnice č. 10	Dějepis pro 9. r. ZDŠ	1964

V tabulce č. 1 v příloze č. 13 jsou uvedeny tyto hodnoty:

	č. 7	č. 8	č. 9	č 10
pro 9. ročník	ZDŠ	VVŠ	VVŠ	ZDŠ
celková obtížnost textu	29,61	25,16	33,26	28,74
proporce faktograf. pojmů	3,82	3,72	6,81	4,11
proporce numer. pojmů	1,43	0,86	1,32	1,52

Komentář k výsledkům výzkumu:

Celková obtížnost textu učebnic odpovídá svou náročností pro 9. postupný ročník. U učebnice č. 9 zvyšuje obtížnost textu její syntaktická obtížnost (16,70). Méně náročný text má učebnice č. 8 (syntaktická obtížnost 11,63). Učebnice č. 9 a 10 mají vyšší úroveň v proporcích faktografických pojmů. Proporce numerických pojmů jsou u všech učebnic na nízké úrovni.

K předpokládané úrovni obtížnosti textu, jeho náročnosti a kvalitě se přibližuje učebnice č. 9 – *Dějepis pro devátý ročník VVŠ – II. část* – 1959.

Do třetí části hodnocení jsou zařazeny učebnice:

učebnice č. 4	Dějepis pro desátý ročník	10. ročník VVŠ
učebnice č. 5	Dějepis nové doby	2. ročník OŠ
učebnice č. 2	Dějiny novověku	3. třída gymnázií
učebnice č. 6	Dějiny doby nejnovější	11. ročník VVŠ
učebnice č. 1	Dějiny středověku	gymnázia a VOŠ

V tabulce č 1 přílohy č. 13 jsou uvedeny tyto hodnoty:

učebnice	č. 4	č. 5	č. 2	č. 6	č. 1
ročník	10.r.	2. r.OŠ	3. tř. G	11. tř. G, VOŠ	
obtížnost textu	27,61	29,62	38,21	34,98	25,12
proporce faktogr.pojmů	4,80	4,25	4,75	8,52	4,34
proporce numer. pojmů	1,63	1,54	1,04	0,67	1,16

Komentář k výsledkům výzkumu:

Celková obtížnost textu je u učebnic č. 4, č. 5 a č. 1 v souladu s postupným ročníkem a stupněm školy. Vysoká obtížnost textu u učebnice č. 2 - *Dějiny novověku* upozorňuje na dlouhé věty a nízké zastoupení sloves v textu. Pro vyspělé žáky 3. třídy gymnázia, kterým je učebnice určena, lze tolerovat tuto vysokou obtížnost textu. Učebnice je náročná pro studium. Učebnice č. 6 – *Dějiny doby nejnovější* má rovněž vysokou obtížnost textu, ovšem lze kladně hodnotit vyrovnanost obtížnosti syntaktické (17,22) a sémantické (17,76). Jen tato učebnice má téměř dvojnásobné hodnoty proporce faktografických pojmů (8,52%). Učebnici lze hodnotit jako nejkvalitnější z této skupiny.

Ostatní učebnice dějepisu nedosahují vyšší předpokládané úrovně proporcí faktografických a numerických pojmů.

3.5.2. Výzkum měření didaktické vybavenosti učebnic (příloha č. 14)

Při měření didaktické vybavenosti učebnic sledujeme především počet komponentů v aparátu řídicím učení, počet obrazových komponentů a celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice.

Aparát řídicí učení je návodem k práci s učebnicí. Ve verbálních komponentech stimuluje podněty k zamyšlení, má instrukce k úkolům, sleduje správná řešení cvičení, testy a hodnocení výsledků učení.

V obrazových komponentech sleduje využití ilustrací, grafických symbolů, obrazové prezentace apod..

Do první části hodnocení jsou zařazeny učebnice:

učebnice č. 3	Obrázky z dějin	5. postup. ročník
učebnice č. 11	Dějepis pro 7. ročník ZDŠ	7. postup. ročník
učebnice č. 12	Dějepis pro 8. ročník ZDŠ	8. postup. ročník

Z tabulky č. 2 přílohy č. 14 evidujeme tyto hodnoty koeficientů:

(hodnoty jsou uvedené v procentech)

	učeb. č. 3	učeb. č. 11	učeb. 12
pro ročník	5. - NŠ	7. - ZDŠ	8. - ZDŠ
EII - řízení učení	22,22	16,66	16,66
Eo – obraz. komponenty	44,44	77,77	77,77
E - koef.didak.vybav.	33,33	41,66	38,88

Komentář k výsledkům výzkumu:

Nízký koeficient využití aparátu řízení učiva si lze vysvětlit jen tím, že autoři učebnic nebyli motivováni k respektování verbálních komponentů při tvorbě textů a uspořádání obsahu učebnic.

Výjimkou je učebnice č. 3 – *Obrázky z dějin*, která má vyšší koeficient využití aparátu řízení učiva. Vysoký koeficient využití obrazových komponentů u učebnic č. 11 a č. 12 (77,77%) zařazuje obě na první místa v pořadí. Učebnice č. 11 – *Dějepis pro 7. ročník ZDŠ* má ze sledovaných dvanácti učebnic nejvyšší koeficient při měření didaktické vybavenosti (41,66%).

Do druhé části vyhodnocení měření didaktické vybavenosti jsou zařazeny učebnice pro 9. postupný ročník:

učebnice č. 7	Dějepis pro 9. r. ZDŠ	1959
učebnice č. 8	Dějepis pro 9. r. VVŠ – I. část	1959
učebnice č. 9	Dějepis pro 9. r. VVŠ – II. část	1959
učebnice č. 10	Dějepis pro 9. r. ZDŠ	1964

Hodnoty koeficientů pro měření didaktické vybavenosti učebnic z tabulky č. 2 přílohy č. 14 jsou následující:

(hodnoty jsou uvedené v procentech)

v učebnici	č. 7	č. 8	č. 9	č 10
pro 9. ročník	ZDŠ	VVŠ	VVŠ	ZDŠ
EII - řízení učení	5,55	5,55	5,55	11,11
Eo – obraz. komponenty	33,33	11,11	44,44	66,66
E - koef. didak. vybavenosti	25,00	19,44	25,00	36,11

Komentář k výsledkům výzkumu:

Velmi nízký koeficient využití aparátu řízení učiva je dán tím, že byly autory učebnic podceněny zejména verbální komponenty. V učebnice č. 10 – *Dějepis pro devátý ročník ZDŠ* z roku 1964 byly využity obrazové komponenty na 66,66%. Uvedená učebnice má rovněž vysoký koeficient měření didaktické vybavenosti (36,11%). Ze sledovaných učebnic je nejslabší učebnice č. 8 – *Dějepis pro devátý ročník VVŠ* (Eo - 11,11% a E - 19,44%)

Do třetí části výzkumu měření didaktické vybavenosti učebnic jsou zařazeny:

učebnice č. 4	Dějepis pro desátý ročník	10. ročník VVŠ
učebnice č. 5	Dějepis nové doby	2. ročník OŠ
učebnice č. 2	Dějiny novověku	3. třídu gymnázií
učebnice č. 6	Dějiny doby nejnovější	11. ročník VVŠ
učebnice č. 1	Dějiny středověku	gymnázia a VOŠ

V tabulce č. 2 přílohy č. 14 evidujeme tyto hodnoty:

(hodnoty jsou uvedené v procentech)

pro učebnice	č. 4	č. 5	č. 2	č. 6	č. 1
ročník	10. r.	2. r. OŠ	3. tř. G	11. tř.	G, VOŠ
EII - řízení učení	5,55	0	11,11	5,55	5,55
Eo – obraz. komp.	44,44	0	0	11,11	11,11
E - koef. did. vyb.	25,00	16,66	16,66	25,00	25,00

Komentář k výsledkům výzkumu:

Učebnice mají velmi nízký koeficient využití aparátu řízení učiva. Jen v učebnici č. 4 – *Dějepis pro desátý ročník* jsou obrazové komponenty evidovány (44,44%). V dalších dvou učebnicích tyto komponenty neevidujeme a ve dvou učebnicích jsou jen v nepatrném množství.

3.5.3. Zhodnocení výzkumu učebnic dějepisu

Po provedeném výzkumu dvanácti učebnic dějepisu z hlediska obtížnosti textu a didaktické vybavenosti lze vyhodnotit jako nejkvalitnější:

- a) z hlediska obtížnosti textu a proporcí faktografických a numerických pojmů:

učebnice č. 6 pro 11. ročník VVŠ – *Dějiny doby nejnovější*

učebnice č. 9 pro 9. ročník VVŠ – *Dějiny pro 9. ročník VVŠ – II. část*

- b) z hlediska didaktické vybavenosti:

učebnice č. 11 – *Dějepis pro 7. ročník ZDŠ*

učebnice č. 12 – *Dějepis pro 8. ročník ZDŠ*

učebnice č. 10 – *Dějepis pro 9. ročník ZDŠ*

Komentář k výsledkům výzkumu:

Výzkum prokázal, že učebnice dějepisu mají syntaktickou a sémantickou obtížnost textu přiměřenou věku a postupnému ročníku žáků. Výrazně se odlišuje jen učebnice č. 2. - *Dějiny novověku* pro 3. třídu gymnázií syntaktickou obtížností textu 25,09 bodů (59 slov v jedné větě). V novějších učebnicích se tato syntaktická odchylka již nevyskytuje. Vysoké hodnoty obtížnosti textu snižují oblíbenost učebnic u žáků i učitelů.

V učebnicích dějepisu se předpokládá vyšší výskyt faktografických a numerických pojmů. Podle výzkumu se výskyt faktografických pojmů pohybuje v proporcích od 3,72% do 8,52% (z počtu slov) a u pojmů numerických je výskyt v proporcích od 0,67% do 1,63%. Z toho lze odvodit, že je v učebnicích dějepisu nedostatek informací o místech, událostech a jejich časovém horizontu.

Výzkum didaktické vybavenosti učebnic ukázal na velmi nízký koeficient využití aparátu řízení učiva a také na nízký koeficient využití obrazových komponentů. Ke zlepšení dochází u nových učebnic ze šedesátých let (učebnice č. 10, č. 11 a č. 12). Učebnice je pro žáky tím zajímavější, čím je vyšší její didaktická vybavenost.

Z časového pohledu mají učebnice z padesátých let velmi nízkou didaktickou vybavenost. Novější učebnice mají didaktickou vybavenost téměř dvojnásobnou.

4. Závěr analýzy učebnic dějepisu z padesátých a šedesátých let

Analýzu devíti učebnic dějepisu z padesátých let a tří učebnic ze šedesátých let lze vyhodnotit následovně.

1. Učebnice č. 1 až č. 9 z padesátých let

Do učebních osnov byla do roku 1957 zařazována témata s politickým a ideologickým obsahem a to se promítlo i do učebnic. Současně byla z učebních osnov a také z učebnic vyřazována důležitá témata z dějin. V roce 1957 dochází k velké změně v učebních osnovách a také v učebnicích. Jsou vyřazována témata s politickou a ideologickou náplní.

Celková obtížnost textu učebnic je v souladu s postupným ročníkem a stupněm školy. Učebnice č. 2 - *Dějiny novověku pro 3. třídu gymnázií* má vysokou obtížnost textu - 38,21, syntaktickou obtížnost - 25,09 a sémantickou obtížnost pouze 13,12. Také učebnice č. 6 - *Dějiny doby nejnovější (1914-1945) pro 11. ročník škol všeobecně vzdělávacích a 3. ročník škol pedagogických* má vysokou obtížnost textu (34,98), ale zároveň vyrovnanost syntaktické (17,22) a sémantické (17,76) obtížnosti textu. Tato učebnice má dvojnásobné hodnoty proporcí faktografických pojmů (8,52%) v porovnání s ostatními učebnicemi. Nejnižší proporce faktografických pojmů je v učebnici č. 8 - *Dějepis pro devátý ročník. I. část* (3,72%).

V proporcích pojmů numerických je nejnižší podíl 0,38% u učebnice č. 3 - *Obrázky z dějin pro 5. ročník národních škol* a nejvyšší zastoupení 1,63% je u učebnice č. 4 - *Dějepis pro desátý ročník VVŠ*.

V analýze využití aparátu EII – řízení učení má nejvyšší hodnoty učebnice č. 3 - *Obrázky z dějin pro 5. ročník národních škol* (22,22%) a bez výsledků je učebnice č. 5 - *Dějiny nové doby pro 2. ročník čtyřletých odborných škol* (0%).

Z hlediska didaktické vybavenosti učebnic je nejslabší s koeficientem vybavenosti 19,44% učebnice č. 8 - *Dějepis pro devátý ročník. I. část*. Nejvyšší úroveň didaktické vybavenosti s koeficientem 33,33% má učebnice č. 3 - *Obrázky z dějin pro 5. postupný ročník*.

Po porovnání všech ukazatelů při měření obtížnosti textu a úrovně faktografických pojmů lze vyhodnotit jako nejnáročnější:

1. učebnici č. 6 - SOJÁK, V., VÁVRA, J., VOŠAHLÍK, J. *Dějiny doby nejnovější (1914-1945)* pro ročník 11. škol všeobecně vzdělávacích a 3. ročník škol pedagogických (T = 34,98%, P3 = 8,52%)
2. učebnici č. 9 - POLIŠENSKÝ, J. *Dějepis pro devátý ročník. II. část* (T = 33,26%, P3 = 6,81%)

Obě učebnice mají didaktickou vybavenost na úrovni 25%. Učebnice č. 6 má hodnotu obrazových komponentů v hodnotě 11,11 a učebnice č. 9 má obrazové komponenty v hodnotě 44,44% .

Nejlepší z devíti učebnic padesátých let z hlediska celkové obtížnosti textu a didaktické vybavenosti je:

učebnice č. 9. - POLIŠENSKÝ, J. *Dějepis pro devátý ročník. II. část*, 1959.

2. Učebnice č. 10 až č. 12 ze šedesátých let

V učebních osnovách a návazně v učebnicích nejsou zařazována nová témata s politickým a ideologickým obsahem. Změny v učebních osnovách v letech 1960, 1964, 1966 a 1969 a zároveň i v učebnicích zkvalitňují výběr témat pro výuku. Obtížnost textu učebnic je v souladu s postupným ročníkem a stupněm školy.

Celková obtížnost textu učebnic č.10 - *Dějepis pro 9. ročník ZDŠ* (28,74), č. 11 - *Dějepis pro 7. ročník ZDŠ* (26,89) a č. 12 - *Dějepis pro 8. ročník ZDŠ* (27,64) je vyrovnaná a je v souladu s postupným ročníkem a stupněm školy. Také jejich syntaktická a sémantická obtížnost je v rovnováze.

Nejnižší podíl proporcí faktografických pojmů má učebnice č. 12 - *Dějepis pro 8. ročník ZDŠ* (3,96%) a nejvyšší zastoupení má učebnice č. 11 - *Dějepis pro 7. ročník ZDŠ* (6,25%).

Nejnižší podíl proporcí numerických má učebnice č. 11 - *Dějepis pro 7. ročník ZDŠ* (0,75%) a nejvyšší podíl je v učebnici č. 12 - *Dějepis pro 8. ročník ZDŠ* (1,54%).

Z hlediska didaktické vybavenosti jsou tyto učebnice nad úrovní učebnic z padesátých let a dosahují koeficientu vybavenosti u učebnice č. 10 - *Dějepis pro 9. ročník ZDŠ* (36,11%), u učebnice č. 11 - *Dějepis pro 7. ročník ZDŠ* (41,66%) a u učebnice č. 12 - *Dějepis pro 8. ročník ZDŠ* (38,88%).

V porovnání s učebnicemi z padesátých let mají novější učebnice ze šedesátých let téměř dvojnásobnou úroveň v didaktické vybavenosti. Vysoký podíl obrazových koeficientů mají učebnice č. 10 - *Dějepis pro 9. ročník ZDŠ* (66,66%), učebnice č. 11 - *Dějepis pro 7. ročník ZDŠ* (77,77%) a č. 12 - *Dějepis pro 8. ročník ZDŠ* (77,77%).

V aparátu E II - řízení učení je nejnižše hodnocena učebnice č. 10 - *Dějepis pro 9. ročník ZDŠ* (11,11%) a nejvyšších hodnot dosahují učebnice č. 11 - *Dějepis pro 7. ročník ZDŠ* (16,66%) a učebnice č. 12 - *Dějepis pro 8. ročník ZDŠ* (16,66%).

Nejlepší ze tří učebnic ze šedesátých let z hlediska celkové obtížnosti textu a didaktické vybavenosti je:

učebnice č. 11 - SOSÍK, A., VRABEC, V. *Dějepis pro 7. ročník základní devítileté školy*. 1967.

K analýze učebnic lze konstatovat tyto závěry:

- 1) Při změně politické orientace společnosti dochází ke změnám, vyjmutí starých a zařazení nových témat do učebních osnov a učebnic.
- 2) Vysoká obtížnost textu zvyšuje náročnost učebnice pro studium.
- 3) U učebnic dějepisu se předpokládá vyšší výskyt proporcí faktografických a numerických pojmů. Proporce faktografických pojmů jsou od 3,72% do 8,52%, u pojmů numerických od 0,67% do 1,63% z počtu slov. Z toho lze odvodit, že v učebnicích padesátých let je nedostatek informací o osobách, místech, událostech a jejich časovém horizontu.
- 4) Velmi nízký koeficient aparátu řízení učení a nízké využití obrazových komponentů v učenicích z padesátých let je odstraněno v učebnicích z let šedesátých, které již mají zařazeny pokyny pro řízení učení.
- 5) Nízká didaktická vybavenost učebnic z padesátých let je překonána v učebnicích z šedesátých let, které mají téměř dvojnásobné didaktické vybavení.

Seznam zkratek

ČSR – Československá republika

ČSSR – Československá socialistická republika

G - gymnázium

NŠ – národní škola

OSN – Organizace spojených národů

OŠ – odborná škola

PŠ - pedagogická škola

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

ÚV KSSS – Ústřední výbor Komunistické strany Sovětského svazu

VKS (b) – Všesvazová komunistická strana (bolševiků)

VOŠ – vyšší odborná škola

VVŠ – všeobecně vzdělávací škola

ZDŠ – základní devítiletá škola

POUŽITÁ LITERATURA

1. Zákony, vyhlášky a nařízení

Nařízení vlády č. 129/1949 Sb., ze dne 10. května 1949 o zřizování, organizaci a činnosti sdružení rodičů a přátel školy. In *Sbírka zákonů*. 1949, s. 445 – 446.

Nařízení vlády č. 73/1953 Sb., ze dne 21. července 1953 o čestných uznáních pro učitele a jiné školské pracovníky. In *Sbírka zákonů*. 1953, s. 307 - 308.

Vyhláška ministerstva školství České socialistické republiky č. 103/1969, ze dne 29. července 1969 o organizaci gymnázií a studia na nich. In *Sbírka zákonů*. Federální statistický úřad, 1969, s. 391 – 392.

Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. 1948, částka 38, s. 829 - 838.

Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. 1953, částka 18, s. 193 - 195.

Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů*. Ministerstvo spravedlnosti, 1960, částka 82, s. 645 - 652.

2. Učební osnovy

NEJEDLÝ, Z. *Ideová výchova na střední škole: osnovy z občanské nauky, dějepisu a literární výchovy*. Praha: Státní nakladatelství, 1949. 19 s. Za socialistickou výchovu. Sv. 1.

Učební osnovy pro 6. - 11. postupný ročník všeobecně vzdělávací školy. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1953. 71 s.

Učební osnovy pro 6. až 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. 51 s.

Pokusné učební osnovy pro 5. - 11. ročník všeobecně vzdělávacích škol. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1957. 35 s.

Učební osnovy pro 6. - 9. ročník základní devítileté školy. Dějepis. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1960. 12 s.

Učební osnovy pro 6. - 9. ročník základní devítileté školy. Dějepis. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p. 1963. 12 s.

3. Učebnice

BARTOŠEK, K. *Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1964. 236 s.

BAUMANN, B., ŠEDA, V., VÁVRA, J. *Dějiny nové doby: učební text dějepisu pro II. ročník čtyřletých odborných škol*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1958. 166 s.

BAUMANN, B., ŠEDA, V., VÁVRA, J. *Dějiny novověku: učební text pro III. třídu gymnázií*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952. 231 s.

DOLEŽAL, J., FIDRMUC, O., PEKA, J., MACHÁČEK, M. *Obrázky z dějin: učební text dějepisu pro 5. postupný ročník národní školy*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. 95 s.

CHARVÁT, J., PRAVDOVÁ, M., SOJÁK, V. *Dějepis pro desátý ročník: pokusná učebnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1958. 186 s.

JOZA, J., BUTVIN, J., ČERVINKA, F. *Dějepis pro 8. ročník základní devítileté školy*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1968. 226 s.

KOSMINSKIJ, E. A. *Dějiny středověku: pomocná kniha pro gymnázia a vyšší odborné školy*. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1951. 258 s.

POLIŠENSKÝ, J. *Dějepis pro 9. ročník: pokusná učebnice*. II. část. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1959. 138 s.

SOJÁK, V., VÁVRA, J., VOŠAHLÍK, J. *Dějiny doby nejnovější (1914-1945): učební text dějepisu pro II. ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro III. ročník škol pedagogických*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1959. 168. s.

SOSÍK, A., VRABEC, V. *Dějepis pro 7. ročník základní devítileté školy*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1967. 204 s.

TRAPL, M., ČAPEK, V. *Dějepis pro devátý ročník základní devítileté školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1959. 178 s.

VARCL, L. *Dějepis pro 9. ročník: pokusná učebnice*. I. část. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1959. 57 s.

4. Odborná literatura

BYDŽOVSKÝ, B. Pro státní jednotnou školu. In *Antologie k dějinám české školy a pedagogiky*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1979, s. 58 – 67.

ČAPEK, V. Tvorba a výzkum učebnic dějepisu. In *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice*. Série C. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1995, s. 37 – 54.

JERSÁK, J. O nové pojetí dějepisu na všeobecné vzdělávací škole. In *Základní devítiletá škola: příspěvek k přestavbě základní devítileté školy v podmínkách dovršení socialismu a přechodu ke komunismu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961, s. 180 – 192.

CHLUP, O. Poznámky k návrhu školského zákona. In *Antologie k dějinám české školy a pedagogiky*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1979, s. 67 – 69.

KAHUDA, F. Některé problémy jednotné školy. In *Antologie k dějinám české školy a pedagogiky*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, s. 73 – 78.

KOUDELKA, F. *Státní bezpečnost 1954 – 1968: základní údaje*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. 217 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Sv. 13.

PACNER, K. *Osudové okamžiky Československa*. 2. doplněné vyd., v Albatrosu 1. Praha: Albatros, 2001. 619 s.

PLUSKAL, M. Nové metody ve výzkumu učebnic. *Pedagogika*, 1996, roč. 46, č. 1, s. 62 – 76.

POKORNÝ, J. *České země 1918-1994*. Praha: Práh, 1994. 47 s.

PRŮCHA, J. Parametry učebních textů. *Pedagogika*, 1984, roč. 34, č. 2., s. 159 – 173.

PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního media: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. 148 s.

PŘÍHODA, V. Co dá základní školský zákon dětem? In *Antologie k dějinám české školy a pedagogiky*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, s. 69 - 72.

Usnesení předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa o učebnicích pro národní a střední školy. Praha: Kulturní a propagační oddělení sekretariátu ÚV KSČ, 1951. 28 s.

Velký slovník naučný, M/Ž. Praha: DIDEROT, 1999. 1679 s.

Učebnice č. 1

KOSMINSKIJ, E. A. *Dějiny středověku: pomocná kniha pro gymnázia a vyšší odborné školy*. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1951. 258 s.

Výzkum učebnice:

1. Syntetická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
34	210	19	29
46	212	17	26
114	206	14	21
174	208	14	20
206	200	19	28
Součet	1036	83	124

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1036}{83} = 12,48$$

Průměrná délka věty je 12,48 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1036}{124} = 8,35$$

Průměrná délka větných úseků je 8,35 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 12,48 \cdot 8,35 = 10,42 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 10,42 bodů.

2. Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 – faktografické, P4 – numerické, P5 – opakované.

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
34	42	1	5	1	20
96	38	1	14	1	22
114	30	6	15	3	20
174	46	2	9	4	15
206	44	2	2	3	17
Součet	200	12	45	12	94
Celkový součet	363 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P_1 + 3\sum P_2 + 2\sum P_3 + 2\sum P_4 + \sum P_5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{363}{1036} \cdot \frac{200 + 36 + 90 + 24 + 94}{1036} = 14,70$$

Sémantická obtížnost textu je 14,70 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P1 = \frac{\sum P_1}{\sum N} \cdot 100 = \frac{200}{1036} \cdot 100 = 19,30\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P2 = \frac{\sum P_2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{12}{1036} \cdot 100 = 1,16\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P3 = \frac{\sum P_3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{45}{1036} \cdot 100 = 4,34\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P4 = \frac{\sum P_4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{12}{1036} \cdot 100 = 1,16\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P5 = \frac{\sum P_5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{96}{1036} \cdot 100 = 9,07\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3. Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 10,42 + 14,70 = 25,12$$

Celková obtížnost textu je 25,12 bodů a řadí se do II. pásma obtížnosti textu.

4. Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{12 + 45 + 12}{1036} = 6,66\%$$

Počet odborných pojmů činí 6,66% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{12 + 45 + 12}{363} = 19,00\%$$

Počet odborných pojmů činí 19% z celkového počtu pojmů.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.výkladový text prostý	–	1.umělecká ilustrace	–
2.výkladový text zřehledněný	✓	2.nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	–
3.shrnutí učiva k celému ročníku	✓	3.fotografie	–
4.shrnutí učiva k tematům	–	4.mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	–
5.shrnutí učiva k předchozímu ročníku	–	5.obrazová prezentace barevná	–
6.doplňující texty	–		
7.poznámky a vysvětlivky	✓		
8.podtexty k vyobrazením	–		
9.slovníčky pojmů, cizích slov	✓		
Celkem použitých komponentů	4	Celkem použitých komponentů	0

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. učeb. v	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	–	1.grafické symboly vyznačující určité části textu(poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	–
2.návod k práci s učebnicí pro žáky a učitele	–	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	–
3.stimulace celková	–	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	✓
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	–	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky), schémata,	–
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	–		
6.otázky a úkoly za tematy, lekce	–		
7.otázky a úkoly k celému ročníku opakování	–		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	–		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	–		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	–		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	–		
12.prostředky-instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a hodnocení výsledků učení)	–		
13.výsledky úkolů a cvičení	–		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	–		
Celkem použitých komponentů	0	Celkem použitých komponentů	1

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3. margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	✓
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	✓
Celkem použitých komponentů	4

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – 4 verbální komponenty:

$$EI/14 \cdot 100 = 4/14 \cdot 100 = 28,57\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 1 obrazový komponent:

$$EII/18 \cdot 100 = 1/18 \cdot 100 = 5,55\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – 4 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 4/4 \cdot 100 = 100\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – 8 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 8/27 \cdot 100 = 29,62\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – 1 obrazový komponent:

$$Eo/9 \cdot 100 = 1/9 \cdot 100 = 11,11\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = 8 + 1/36 \cdot 100 = 25\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 25%.

Závěr: Učebnice č. 1

KOSMINSKIJ, E. A. *Dějiny středověku: pomocná kniha pro gymnázia a vyšší odborné školy*. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1951. 258 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 25,12 bodů = II. pásmo obtížnosti

didaktická vybavenost 25,00%

Učebnice č. 2

BAUMANN, B., ŠEDA, V., VÁVRA, J. *Dějiny novověku: Učební text pro III. třídu gymnázií*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952. 231 s.

Výzkum učebnice:

1. Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
16	206	12	22
62	202	9	19
101	225	8	15
148	212	11	17
205	206	10	15
Součet	1051	50	88

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1051}{50} = 21,02$$

Průměrná délka věty je 21,02 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1051}{88} = 11,94$$

Průměrná délka větných úseků je 11,94 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 21,02 \cdot 11,94 = 25,09 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 25,09 bodů.

2. Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 – faktografické, P4 – numerické, P5 – opakované.

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
16	42	4	16	3	4
62	46	0	2	4	21
101	35	6	24	0	9
148	37	4	4	1	11
205	39	5	4	3	13
Součet	199	19	50	11	58
Celkový součet	337 pojmů				

Sémantická obtížnost text (Tp):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P_1 + 3\sum P_2 + 2\sum P_3 + 2\sum P_4 + \sum P_5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{337 \cdot 199 + 3 \cdot 19 + 2 \cdot 50 + 2 \cdot 11 + 58}{1051} = 13,12$$

Sémantická obtížnost textu je 13,12 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P_1 = \frac{\sum P_1}{\sum N} \cdot 100 = \frac{199}{1051} \cdot 100 = 18,93\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P_2 = \frac{\sum P_2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{19}{1051} \cdot 100 = 1,80\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P_3 = \frac{\sum P_3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{50}{1051} \cdot 100 = 4,75\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P_4 = \frac{\sum P_4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{11}{1051} \cdot 100 = 1,04\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P_5 = \frac{\sum P_5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{58}{1051} \cdot 100 = 5,51\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3. Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 25,09 + 13,12 = 38,21$$

Celková obtížnost textu je 38,21 bodů a řadí se do III. pásma obtížnosti textu.

4. Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový stav pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{19 + 50 + 11}{1051} = 7,6\%$$

Počet odborných pojmů činí 7,6% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{19 + 50 + 11}{337} = 23,73\%$$

Počet odborných pojmů činí 23,73% z celkového počtu pojmů.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty E _v	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty E _o	Zast. v učeb.
1.výkladový text prostý	-	1.umělecká ilustrace	-
2.výkladový text zřehledněný	✓	2.nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	-
3.shrnutí učiva k celému ročníku	-	3.fotografie	-
4.shrnutí učiva k tematům	-	4.mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	-
5.shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5.obrazová prezentace barevná	
6.doplňující texty	-		
7.poznámky a vysvětlivky	-		
8.podtexty k vyobrazením	-		
9.slovníčky pojmů, cizích slov	-		
Celkem použitých komponentů	1	Celkem použitých. komponentů	0

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	✓	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	-
2.návod k práci s učebnicí pro žáky nebo učitele	✓	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	-
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		
6.otázky a úkoly za tematy, lekcemi	-		
7.otázky a úkoly k celému ročníku, opakování	-		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	-		
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		
Celkem použitých komponentů	2	Celkem použitých komponentů	0

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	✓
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	-
Celkem použitých komponentů	3

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – 1 verbální komponent:

$$EI/14 \cdot 100 = 1/14 \cdot 100 = 7,14\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 2 verbální komponenty:

$$EII/18 \cdot 100 = 2/18 \cdot 100 = 11,11\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního - 3 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 3/4 \cdot 100 = 75\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – 6 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 6/27 \cdot 100 = 22,22\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů - bez komponentů

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = 6/36 \cdot 100 = 16,66\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 16,66%.

Závěr: Učebnice č. 2

BAUMANN, B., ŠEDA, V., VÁVRA, J. *Dějiny novověku: učební text pro III. třídu gymnázií*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952. 231 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 38,21 bodů = III. pásmo obtížnosti

didaktická vybavenost 16.66%

Učebnice č. 3

DOLEŽAL, J., FIDRMUC, O., PEKA, J., MACHÁČEK, M.
Obrázky z dějin: Učební text dějepisu pro 5. postupný ročník národní školy.
4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. 95 s.

Výzkum učebnice:

1. Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
19	200	20	31
23	210	24	28
41	213	20	29
65	204	22	32
93	200	13	31
Součet	1027	99	151

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1027}{99} = 10,37$$

Průměrná délka věty je 10,37 slov.

V daném příkladu je průměrná délka věty 10,37 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1027}{151} = 6,80$$

Průměrná délka větných úseků je 6,80 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 10,37 \cdot 6,80 = 7,05 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 7,05 bodů.

2.Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 - faktografické, P4 - numerické, P5 - opakované

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
19	31	0	18	0	26
23	39	1	14	1	21
41	39	1	6	1	20
65	44	0	3	2	11
93	42	1	5	0	14
Součet	195	3	46	4	92
Celkový součet	340 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P}{\sum N} = \frac{\sum P_1 + 3\sum P_2 + 2\sum P_3 + 2\sum P_4 + \sum P_5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{340}{1027} = \frac{195 + 3 \cdot 3 + 2 \cdot 46 + 2 \cdot 4 + 92}{1027} = 12,54$$

Sémantická obtížnost textu je 12,54 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P_1 = \frac{\sum P_1}{\sum N} \cdot 100 = \frac{195}{1027} \cdot 100 = 18,98\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P_2 = \frac{\sum P_2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{3}{1027} \cdot 100 = 0,29\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P_3 = \frac{\sum P_3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{46}{1027} \cdot 100 = 4,47\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P_4 = \frac{\sum P_4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{4}{1027} \cdot 100 = 0,38\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P_5 = \frac{\sum P_5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{92}{1027} \cdot 100 = 8,95\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3.Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 7,05 + 12,54 = 19,59$$

Celková obtížnost textu je 19,59 bodů a řadí se do II. pásma obtížnosti textu.

4.Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{3 + 46 + 4}{1027} = 5,16\%$$

Počet odborných pojmů činí 5,16% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{3 + 46 + 4}{340} = 15,58\%$$

Počet odborných pojmů činí 15,58% z celkového počtu pojmů.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.výkladový text prostý	✓	1.umělecká ilustrace	✓
2.výkladový text zpřehledněný	-	2.nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	-
3.shrnutí učiva k celému ročníku	✓	3.fotografie	✓
4.shrnutí učiva k tematům	-	4.mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	✓
5.shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5.obrazová prezentace barevná	-
6.doplňující texty	-		
7.poznámky a vysvětlivky	-		
8.podtexty k vyobrazením	✓		
9.slovníčky pojmů, cizích slov	-		
Celkem použitých komponentů	3	Celkem použitých komponentů	3

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	✓	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	-
2.návod k práci s učebnicí pro žáky nebo učitele	✓	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	✓
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		
6.otázky a úkoly za tematy, lekce	✓		
7.otázky a úkoly k celému ročníku opakování	-		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, způsoby hodnocení výsledků učení)	-		
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		
Celkem použitých komponentů	3	Celkem použitých komponentů	1

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	-
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	-
Celkem použitých komponentů	2

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – 3 verbální a 3 obrazové komponenty:

$$EI/14 \cdot 100 = 6/14 \cdot 100 = 42,85\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 3 verbální a 1 obrazový komponent:

$$EII/18 \cdot 100 = 4/18 \cdot 100 = 22,22\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – 2 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 2/4 \cdot 100 = 50\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů - 8 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 8/27 \cdot 100 = 29,62\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů - 4 obrazové komponenty:

$$Eo/9 \cdot 100 = 4/9 \cdot 100 = 44,44\%$$

Celkový koeficient vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = 12/36 \cdot 100 = 33,33\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 33,33%.

Závěr: Učebnice č. 3

DOLEŽAL, J., FIDRMUC, O., PEKA, J., MACHÁČEK, M.

Obrázky z dějin: Učební text dějepisu pro 5. postupný ročník národní školy. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954. 95 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 19,59 bodu = I. pásmo obtížnosti

didaktická vybavenost 33,33%

Učebnice č. 4

CHARVÁT, J., PRAVDOVÁ, M., SOJÁK, V. *Dějepis pro desátý ročník: pokusná učebnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. 186 s.

Výzkum učebnice:

1. Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
18	217	16	23
52	215	14	20
70	200	17	21
94	203	16	24
152	205	12	20
Součet	1040	75	108

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1040}{75} = 13,86$$

Průměrná délka věty je 13,86 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1040}{108} = 9,62$$

Průměrná délka větných úseků je 9,62 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 13,86 \cdot 9,62 = 13,33 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 13,33 bodů.

2.Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 - faktografické, P4 - numerické, P5 – opakované.

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
18	38	2	13	4	23
52	40	1	17	2	9
70	37	1	5	2	24
94	39	3	11	4	15
152	33	1	4	5	23
Součet	187	8	50	17	94
Celkový součet	356 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P}{\sum N} = \frac{\sum P1 + 3\sum P2 + 2\sum P3 + 2\sum P4 + \sum P5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{356 \cdot 187 + 3 \cdot 8 + 2 \cdot 50 + 2 \cdot 17 + 94}{1040} = 14,28$$

Sémantická obtížnost textu je 14,28 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P1 = \frac{\sum P}{\sum N} \cdot 100 = \frac{187}{1040} \cdot 100 = 17,90\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P2 = \frac{\sum P2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{8}{1040} \cdot 100 = 0,76\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P3 = \frac{\sum P3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{50}{1040} \cdot 100 = 4,80\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P4 = \frac{\sum P4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{17}{1040} \cdot 100 = 1,63\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P5 = \frac{\sum P5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{94}{1040} \cdot 100 = 9,03\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3. Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 13,33 + 14,28 = 27,61$$

Celková obtížnost textu je 27,61 bodů a řadí se do III. pásma obtížnosti.

4. Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{8 + 50 + 17}{1040} = 7,21\%$$

Počet odborných pojmů činí 7,21% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{8 + 50 + 17}{356} = 21,06\%$$

Počet odborných pojmů činí 21,06% z celkového počtu pojmů.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty E _v	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty E _o	Zast. v učeb.
1. výkladový text prostý	-	1. umělecká ilustrace	✓
2. výkladový text zřehledněný	✓	2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	-
3. shrnutí učiva k celému ročníku	-	3. fotografie	✓
4. shrnutí učiva k tematům	-	4. mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	✓
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5. obrazová prezentace barevná	-
6. doplňující texty	-		
7. poznámky a vysvětlivky	-		
8. podtexty k vyobrazením	✓		
9. slovníčky pojmů, cizích slov	-		
Celkem použitých komponentů	2	Celkem použitých komponentů	3

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	-	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	-
2.návod k práci s učebnicí pro žáky a/nebo učitele	-	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	✓
4.stimulace, detailní, podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		
6.otázky a úkoly za tematy, lekcemi	-		
7.otázky a úkoly k celému ročníku opakování	-		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	-		
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		
Celkem použitých komponentů	0	Celkem použitých komponentů	1

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	✓
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	-
Celkem použitých komponentů	3

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – 2 verbální a 3 obrazové komponenty:

$$EI/14 \cdot 100 = 5/14 \cdot 100 = 35,71\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 1 obrazový komponent:

$$EII/18 \cdot 100 = 1/18 \cdot 100 = 5,55\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – 3 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 3/4 \cdot 100 = 75\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – 5 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 5/27 \cdot 100 = 18,51\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – 4 obrazové komponenty:

$$Eo/9 \cdot 100 = 4/9 \cdot 100 = 44,44\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = 9/36 \cdot 100 = 25\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 25%.

Závěr: Učebnice č. 4

CHARVÁT, J., PRAVDOVÁ, M., SOJÁK, V. *Dějepis pro desátý ročník: pokusná učebnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. 186 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 27,61 bodů = II.pásma obtížnosti

didaktická vybavenost 25,00%

Učebnice č. 5

BAUMANN, B., ŠEDA, V., VÁVRA, J. *Dějiny nové doby: učební text dějepisu pro druhý ročník čtyřletých odborných škol*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. 166 s.

Výzkum učebnice:

1. Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
18	212	22	28
36	201	12	23
58	209	15	25
104	209	12	20
154	203	12	22
Součet	1034	75	113

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1034}{75} = 13,78$$

Průměrná délka věty je 13,78 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1034}{113} = 9,15$$

Průměrná délka větných úseků je 9,15 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 13,78 \cdot 9,15 = 12,60 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 12,60 bodů.

2.Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 - faktografické, P4 - numerické, P5 – opakované.

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
18	51	3	6	3	17
36	29	4	13	0	26
58	35	3	8	5	23
104	45	5	5	8	9
154	53	3	12	0	18
Součet	213	18	44	16	93
Celkový součet	384 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P}{\sum N} = \frac{\sum P1 + 3\sum P2 + 2\sum P3 + 2\sum P4 + \sum P5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{384 \cdot 213 + 3 \cdot 18 + 2 \cdot 44 + 2 \cdot 16 + 93}{1034} = 17,02$$

Sémantická obtížnost textu je 17,02 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P1 = \frac{\sum P}{\sum N} \cdot 100 = \frac{213}{1034} \cdot 100 = 20,59\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P2 = \frac{\sum P2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{18}{1034} \cdot 100 = 1,74\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P3 = \frac{\sum P3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{44}{1034} \cdot 100 = 4,25\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P4 = \frac{\sum P4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{16}{1034} \cdot 100 = 1,54\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P5 = \frac{\sum P5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{93}{1034} \cdot 100 = 8,99\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3. Výpočet celkové obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 12,60 + 17,02 = 29,62 \text{ bodů}$$

Celková obtížnost textu je 29,62 bodů a řadí se do III. pásma obtížnosti textu.

4. Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{18 + 44 + 16}{1034} = 7,54\%$$

Počet odborných pojmů činí 7,54% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{18 + 44 + 16}{384} = 20,31\%$$

Počet odborných pojmů činí 20,31% z celkového počtu pojmů.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty E _v	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty E _o	Zast. v učeb.
1. výkladový text prostý	-	1. umělecká ilustrace	-
2. výkladový text zřehledněný	✓	2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	-
3. shrnutí učiva k celému ročníku	-	3. fotografie	-
4. shrnutí učiva k tematům	-	4. mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	-
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5. obrazová prezentace barevná	-
6. doplňující texty	-		
7. poznámky a vysvětlivky	✓		
8. podtexty k vyobrazením	-		
9. slovníčky pojmů, cizích slov	✓		
Celkem použitých komponentů	3	Celkem použitých komponentů	0

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	-	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	-
2.návod k práci s učebnicí pro žáky nebo učitele	-	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	-
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		
6.otázky a úkoly za tematy, lekcemi	-		
7.otázky a úkoly k celému ročníku, opakování	-		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	-		
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		
Celkem použitých komponentů	0	Celkem použitých komponentů	0

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	✓
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	-
Celkem použitých komponentů	3

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – 3 verbální komponenty:

$$EI/14 \cdot 100 = 3/14 \cdot 100 = 21,42\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva - bez komponentů

$$EII/18 \cdot 100 = 0/18 \cdot 100 = 0$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního - 3 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 3/4 \cdot 100 = 75\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – 6 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 6/27 \cdot 100 = 22,22\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – bez komponentů

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = 6/36 \cdot 100 = 16,66\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 16,66%.

Závěr: Učebnice č. 5

BAUMANN, B., ŠEDA, V., VÁVRA, J. Dějiny nové doby: učební text dějepisu pro druhý ročník čtyřletých odborných škol. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. 166 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 29,62 bodů = III. pásmo obtížnosti

didaktická vybavenost 16,66%

Učebnice č. 6

SOJÁK, V., VÁVRA, J., VOŠAHLÍK, J. *Dějiny doby nejnovější (1914-1945): učební text dějepisu pro 11. ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro III. ročník škol pedagogických*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 168. s.

Výzkum učebnice:

1. Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
8	207	13	23
40	213	10	17
90	211	13	24
112	211	12	22
152	202	10	23
Součet	1044	58	109

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1044}{58} = 18,00$$

Průměrná délka věty je 18,00 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1044}{109} = 9,57$$

Průměrná délka větných úseků je 9,57 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 18,00 \cdot 9,57 = 17,22 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 17,22 bodů.

2. Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 - faktografické, P4 - numerické, P5 – opakované.

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
8	41	2	17	1	19
40	32	1	25	1	25
90	40	1	10	2	27
112	50	1	18	1	11
152	34	1	19	2	15
Součet	197	6	89	7	97
Celkový součet	396 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P}{\sum N} = \frac{\sum P_1 + 3\sum P_2 + 2\sum P_3 + 2\sum P_4 + \sum P_5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{396}{1044} = \frac{197 + 3 \cdot 6 + 2 \cdot 89 + 2 \cdot 7 + 97}{1044} = 17,76$$

Sémantická obtížnost textu je 17,76 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P_1 = \frac{\sum P_1}{\sum N} \cdot 100 = \frac{197}{1044} \cdot 100 = 18,86\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P_2 = \frac{\sum P_2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{6}{1044} \cdot 100 = 0,57\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P_3 = \frac{\sum P_3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{89}{1044} \cdot 100 = 8,52\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P_4 = \frac{\sum P_4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{7}{1044} \cdot 100 = 0,67\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P_5 = \frac{\sum P_5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{97}{1044} \cdot 100 = 9,29\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3. Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 17,22 + 17,76 = 34,98$$

Celková obtížnost textu je 34,98 bodů a řadí se do III. pásma obtížnosti textu.

4. Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{6 + 89 + 7}{1044} = 9,77\%$$

Počet odborných pojmů činí 9,77% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{6 + 89 + 7}{396} = 25,75\%$$

Počet odborných pojmů činí 25,75% z celkového počtu pojmů.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty E _v	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty E _o	Zast. v učeb.
1. výkladový text prostý	-	1. umělecká ilustrace	✓
2. výkladový text zřehledněný	✓	2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	-
3. shrnutí učiva k celému ročníku	✓	3. fotografie	✓
4. shrnutí učiva k tematům	-	4. mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	✓
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5. obrazová prezentace barevná	-
6. doplňující texty	-		
7. poznámky a vysvětlivky	✓		
8. podtexty k vyobrazením	✓		
9. slovníčky pojmů, cizích slov	✓		
Celkem použitých komponentů	5	Celkem použitých komponentů	3

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	-	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	-
2.návod k práci s učebnicí pro žáky a/nebo učitele	-	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	✓
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		
6.otázky a úkoly za tematy, lekcemi	-		
7.otázky a úkoly k celému ročníku, opakování	-		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	-		
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		
Celkem použitých komponentů	0	Celkem použitých komponentů	1

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	✓
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	-
Celkem použitých komponentů	3

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva - 5 verbálních a 3 obrazové komponenty:

$$EI/14 \cdot 100 = 8/14 \cdot 100 = 57,14\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 1 obrazový komponent:

$$EII/18 \cdot 100 = 1/18 \cdot 100 = 5,55\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – 3 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 3/4 \cdot 100 = 75\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – 8 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 8/27 \cdot 100 = 29,62\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – 1 obrazový komponent:

$$Eo/9 \cdot 100 = 1/9 \cdot 100 = 11,11\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo \cdot 100/36 = 9/36 \cdot 100 = 25\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 25%.

Závěr: Učebnice č. 6

SOJÁK, V., VÁVRA, J., VOŠAHLÍK, J. Dějiny doby nejnovější (1914-1945): učební text dějepisu pro 11. ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro III. ročník škol pedagogických. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 168. s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 34,98 bodů = III. pásmo obtížnosti

didaktická vybavenost 25,00%

Učebnice č. 7

TRAPL, M., ČAPEK, V. *Dějepis pro devátý ročník základní devítileté školy*.
Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 178 s.

Výzkum učebnice:

1. Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
36	200	14	23
65	205	13	20
116	215	15	23
121	212	11	16
159	213	13	23
Součet	1045	66	105

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1045}{66} = 15,83$$

Průměrná délka věty je 15,83 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1045}{105} = 9,95$$

Průměrná délka větných úseků je 9,95 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 15,83 \cdot 9,95 = 15,75 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 15,75 bodů.

2.Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 - faktografické, P4, numerické, P5 – opakované.

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
36	29	1	14	4	15
65	47	4	3	3	10
116	35	6	6	2	22
121	41	1	8	3	14
159	42	8	9	3	18
Součet	194	20	40	15	79
Celkový počet	348 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P_1}{\sum N} \cdot \frac{\sum P_1 + 3\sum P_2 + 2\sum P_3 + 2\sum P_4 + \sum P_5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{348}{1045} \cdot \frac{194 + 3 \cdot 20 + 2 \cdot 40 + 2 \cdot 15 + 79}{1045} = 13,86$$

Sémantická obtížnost textu je 13,86 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P_1 = \frac{\sum P_1}{\sum N} \cdot 100 = \frac{194}{1045} \cdot 100 = 18,56\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů – P2:

$$P_2 = \frac{\sum P_2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{20}{1045} \cdot 100 = 1,91\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P_3 = \frac{\sum P_3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{40}{1045} \cdot 100 = 3,82\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P_4 = \frac{\sum P_4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{15}{1045} \cdot 100 = 1,43\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P_5 = \frac{\sum P_5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{79}{1045} \cdot 100 = 7,55\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3. Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 15,75 + 13,86 = 29,61$$

Celková obtížnost textu je 29,61 bodů a řadí se do III. pásma obtížnosti textu.

4. Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{20 + 40 + 15}{1045} = 7,17\%$$

Počet odborných pojmů činí 7,17% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{20 + 40 + 15}{348} = 21,55\%$$

Počet odborných pojmů činí 21,55% z celkového počtu pojmů.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty E _v	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty E _o	Zast. v učeb.
1. výkladový text prostý	-	1. umělecká ilustrace	✓
2. výkladový text zřehledněný	✓	2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	-
3. shrnutí učiva k celému ročníku	✓	3. fotografie	-
4. shrnutí učiva k tematům	-	4. mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	✓
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5. obrazová prezentace barevná	-
6. doplňující texty	-		
7. poznámky a vysvětlivky	-		
8. podtexty k vyobrazením	✓		
9. slovníčky pojmů, cizích slov	-		
Celkem použitých komponentů	3	Celkem použitých komponentů	2

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	-	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	-
2.návod k práci s učebnicí pro žáky a/nebo učitele	-	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	✓
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		
6.otázky a úkoly za tematy, lekcemi	-		
7.otázky a úkoly k celému ročníku opakování	-		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	-		
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		
Celkem použitých komponentů	0	Celkem použitých komponentů	1

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	✓
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	-
Celkem použitých komponentů	3

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – 3 verbální a 2 obrazové komponenty:

$$EI/14 \cdot 100 = 5/14 \cdot 100 = 35,71\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 1 obrazový komponent:

$$EII/18 \cdot 100 = 1/18 \cdot 100 = 5,55\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – 3 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 3/4 \cdot 100 = 75\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – 6 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 6/27 \cdot 100 = 22,22\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – 1 obrazový komponent:

$$Eo/9 \cdot 100 = 3/9 \cdot 100 = 33,33\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = 9/36 \cdot 100 = 25\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 25%.

Závěr: Učebnice č. 7

TRAPL, M., ČAPEK, V. Dějepis pro devátý ročník základní devítileté školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 178 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 29,61 bodů = II. pásmo obtížnosti

didaktická vybavenost 25,00%

Příloha č. 8.

Učebnice č. 8

VARCL, L. *Dějepis pro devátý ročník: pokusná učebnice*. I. část. 3. nezměn. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 57 s.

Výzkum učebnice:

1. Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
12	207	16	22
24	205	14	25
32	212	19	23
44	219	16	22
54	203	16	24
Souček	1046	81	116

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1046}{81} = 12,91$$

Průměrná délka věty je 12,91 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1046}{116} = 9,01$$

Průměrná délka větných úseků je 9,01 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 12,91 \cdot 9,01 = 11,63 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 10,42 bodů.

2.Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 - faktografické, P4 - numerické, P5 – opakované.

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
12	40	3	11	2	19
24	47	3	10	2	9
32	44	6	4	3	14
44	47	3	14	0	13
54	43	1	0	2	14
součet	221	16	39	9	69
Celkem součet	354 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P_1 + 3\sum P_2 + 2\sum P_3 + 2\sum P_4 + \sum P_5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{354 \cdot 221 + 3 \cdot 16 + 2 \cdot 39 + 2 \cdot 9 + 69}{1046} = 13,53$$

Sémantická obtížnost textu je 13,53 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P_1 = \frac{\sum P_1}{\sum N} \cdot 100 = \frac{221}{1046} \cdot 100 = 21,12\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P_2 = \frac{\sum P_2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{16}{1046} \cdot 100 = 1,52\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P_3 = \frac{\sum P_3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{39}{1046} \cdot 100 = 3,72\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P_4 = \frac{\sum P_4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{9}{1046} \cdot 100 = 0,86\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P_5 = \frac{\sum P_5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{69}{1046} \cdot 100 = 6,59\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3. Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 11,63 + 13,53 = 25,16$$

Celková obtížnost textu je 25,16 bodů a řadí se do II. pásma obtížnosti textu.

4. Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{16 + 39 + 9}{1046} = 6,11\%$$

Počet odborných pojmů činí 6,11% z celkového počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{16 + 39 + 9}{354} = 18,07\%$$

Počet odborných pojmů činí 18,07% z celkového počtu.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

El – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1. výkladový text prostý	-	1. umělecká ilustrace	-
2. výkladový text zřehledněný	✓	2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	-
3. shrnutí učiva k celému ročníku	✓	3. fotografie	-
4. shrnutí učiva k tematům	-	4. mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	-
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5. obrazová prezentace barevná	-
6. doplňující texty	-		
7. poznámky a vysvětlivky	✓		
8. podtexty k vyobrazením	-		
9. slovníčky pojmů, cizích slov	-		
Celkem použitých komponentů	3	Celkem použitých komponentů	0

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	-	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	-
2.návod k práci s učebnicí pro žáky a/nebo učitele	-	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu)	✓
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		
6.otázky a úkoly za tematy, lekcemi	-		
7.otázky a úkoly k celému ročníku opakování	-		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	-		
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		
Celkem použitých komponentů	0	Celkem použitých komponentů	1

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	✓
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	-
Celkem použitých komponentů	3

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – 3 verbální komponenty:

$$EI/14 \cdot 100 = 3/14 \cdot 100 = 21,42\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 1 obrazový komponent:

$$EII/18 \cdot 100 = 1/18 \cdot 100 = 5,55\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – 3 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 3/4 \cdot 100 = 75\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – 6 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 6/27 \cdot 100 = 22,22\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – 1 obrazový komponent:

$$Eo/9 \cdot 100 = 1/9 \cdot 100 = 11,11\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = 7/36 \cdot 100 = 19,44\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 19,44%.

Závěr: Učebnice č. 8

VARCL, L. *Dějepis pro devátý ročník: pokusná učebnice*. I. část.

3. nezměň. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 57 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 25,16 bodů = II. pásmo obtížnosti

didaktická vybavenost 19,44%

Učebnice č. 9

POLIŠENSKÝ, J. *Dějepis pro devátý ročník: pokusná učebnice*. II. část. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 138 s.

Výzkum učebnice:

1. Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
24	211	11	20
46	216	12	29
79	205	11	21
99	215	12	26
128	209	11	21
Součet	1056	57	117

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1056}{57} = 18,52$$

Průměrná délka věty je 18,52 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1056}{117} = 9,02$$

Průměrná délka větných úseků je 9,02 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 18,52 \cdot 9,02 = 16,70 \text{ bodů.}$$

Syntaktická obtížnost textu je 16,70 bodů.

2.Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 - faktografické, P4 - numerické, P5 – opakované.

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
24	38	0	25	3	15
46	43	3	9	3	17
79	32	1	16	2	16
99	55	3	12	1	13
128	37	2	10	5	21
Součet	205	9	72	14	82
Celkový součet	382 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P_1 + 3\sum P_2 + 2\sum P_3 + 2\sum P_4 + \sum P_5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{382}{1056} \cdot \frac{205 + 3 \cdot 9 + 2 \cdot 72 + 2 \cdot 14 + 82}{1056} = 16,56$$

Sémantická obtížnost textu je 16,56 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P_1 = \frac{\sum P_1}{\sum N} \cdot 100 = \frac{205}{1056} \cdot 100 = 19,41\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P_2 = \frac{\sum P_2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{9}{1056} \cdot 100 = 0,85\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P_3 = \frac{\sum P_3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{72}{1056} \cdot 100 = 6,81\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P_4 = \frac{\sum P_4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{14}{1056} \cdot 100 = 1,32\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P_5 = \frac{\sum P_5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{82}{1056} \cdot 100 = 7,76\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3.Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 16,70 + 16,56 = 33,26$$

Celková obtížnost textu je 33,26 bodů a řadí se do III. pásma obtížnosti textu.

4.Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\Sigma P_2 + \Sigma P_3 + \Sigma P_4}{\Sigma N} = 100 \cdot \frac{9 + 72 + 14}{1056} = 8,99\%$$

Počet odborných pojmů činí 8,99% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\Sigma P_2 + \Sigma P_3 + \Sigma P_4}{\Sigma P} = 100 \cdot \frac{9 + 72 + 14}{382} = 24,86\%$$

Počet odborných pojmů činí 24.86% v celkovém počtu pojmů.

5.Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.výkladový text prostý	-	1.umělecká ilustrace	✓
2.výkladový text zřehledněný	✓	2.nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	-
3.shrnutí učiva k celému ročníku	-	3.fotografie	✓
4.shrnutí učiva k tematům	-	4.mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	✓
5.shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5.obrazová prezentace barevná	-
6.doplňující texty	-		
7.poznámky a vysvětlivky	-		
8.podtexty k vyobrazením	✓		
9.slovníčky pojmů, cizích slov	-		
Celkem použitých komponentů	2	Celkem použitých komponentů	3

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	-	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	-
2.návod k práci s učebnicí pro žáky a/nebo učitele	-	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu)	✓
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		
6.otázky a úkoly za tematy, lekcemi	-		
7.otázky a úkoly k celému ročníku opakování	-		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	-		
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		
Celkem použitých komponentů	0	Celkem použitých komponentů	1

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	✓
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	-
Celkem použitých komponentů	3

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva - 2 verbální a 3 obrazové komponenty:

$$EI/14 \cdot 100 = 5/14 \cdot 100 = 35,71\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 1 obrazový komponent:

$$EII/18 \cdot 100 = 1/18 \cdot 100 = 5,55\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – 3 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 3/4 \cdot 100 = 75\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – 5 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 5/27 \cdot 100 = 18,51\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – 4 obrazové komponenty:

$$Eo/9 \cdot 100 = 4/9 \cdot 100 = 44,44\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = E_v + E_o/36 \cdot 100 = 9/36 \cdot 100 = 25\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 25%.

Závěr: Učebnice č. 9

POLIŠENSKÝ, J. *Dějepis pro devátý ročník: pokusná učebnice.*

II. část. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. 138 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 33,26 bodů = II. pásmo obtížnosti

didaktická obtížnost 25,00%

Učebnice č. 10

BARTOŠEK, K. *Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1964. 236 s.

Výzkum učebnice:

1. Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
15	207	14	20
34	216	19	28
64	201	18	27
128	200	15	25
194	221	12	22
Celkem	1045	78	122

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1045}{78} = 13,39$$

Průměrná délky věty je 13,39 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1045}{122} = 8,56$$

Průměrná délka větných úseků je 8,56 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 13,39 \cdot 8,56 = 11,46 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 11,46 bodů.

2.Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 - faktografické, P4 - numerické, P5 - opakované

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
15	36	9	15	3	7
34	46	3	6	4	22
64	32	9	7	2	18
128	48	7	5	2	7
194	54	3	10	5	21
Součet	216	31	43	16	75
Celkový součet	381 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P1 + 3\sum P2 + 2\sum P3 + 2\sum P4 + \sum P5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{381 \cdot \frac{216 + 93 + 86 + 32 + 75}{1045}}{1045} = 17,28$$

Sémantická obtížnost textu je 17,28 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P1 = \frac{\sum P1}{\sum N} \cdot 100 = \frac{216}{1045} \cdot 100 = 20,66\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P2 = \frac{\sum P2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{31}{1045} \cdot 100 = 2,96\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P3 = \frac{\sum P3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{43}{1045} \cdot 100 = 4,11\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P4 = \frac{\sum P4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{16}{1045} \cdot 100 = 1,53\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P5 = \frac{\sum P5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{75}{1045} \cdot 100 = 7,17\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3. Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 11,46 + 17,28 = 28,74$$

Celková obtížnost textu je 28,74 bodů a řadí se do III. pásma obtížnosti textu.

4. Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{31 + 43 + 16}{1045} = 8,61\%$$

Počet odborných pojmů činí 8,61% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{31 + 43 + 16}{381} = 23,62\%$$

Počet odborných pojmů činí 23,62% z celkového počtu pojmů.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty E _v	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty E _o	Zast. v učeb.
1. výkladový text prostý	-	1. umělecká ilustrace	✓
2. výkladový text zřehledněný	✓	2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	✓
3. shrnutí učiva k celému ročníku	✓	3. fotografie	✓
4. shrnutí učiva k tematům	-	4. mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	✓
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5. obrazová prezentace barevná	✓
6. doplňující texty	✓		
7. poznámky a vysvětlivky	-		
8. podtexty k vyobrazením	✓		
9. slovníčky pojmů, cizích slov	-		
Celkem použitých komponentů	4	Celkem použitých komponentů	5

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	-	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	✓
2.návod k práci s učebnicí pro žáky a/nebo učitele	-	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	-
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		-
6.otázky a úkoly za tematy, lekce	✓		-
7.otázky a úkoly k celému ročníku opakování	-		-
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		-
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		-
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		-
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		-
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	-		-
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		-
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		-
Celkem použitých komponentů	1	Celkem použitých komponentů	1

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	-
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	-
Celkem použitých komponentů	2

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – 4 verbální a 5 obrazových komponentů:

$$EI/14 \cdot 100 = 9/14 \cdot 100 = 64,28\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 1 verbální a 1 obrazový komponent:

$$EII/18 \cdot 100 = 2/18 \cdot 100 = 11,11\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – 2 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 2/4 \cdot 100 = 50\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů - 7 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 7/27 \cdot 100 = 25,92$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – 6 obrazových komponentů:

$$Eo/9 \cdot 100 = 6/9 \cdot 100 = 66,66\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = 13/36 \cdot 100 = 36,11\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 36,11%.

Závěr: Učebnice č. 10

BARTOŠEK, K. *Dějepis pro 9. ročník základní devítileté školy*. 2. vyd.

Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1964. 236 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 28,74 = III. pásmo obtížnosti

didaktická vybavenost 36,11%

Učebnice č. 11

SOSÍK, A., VRABEC, V. *Dějepis pro 7. ročník základní devítileté školy.*

5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1967. 204 s.

Výzkum učebnice:

1.Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
26	205	15	21
81	210	16	24
98	218	16	27
148	216	15	25
184	206	16	27
Součet	1055	78	124

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1055}{78} = 13,52$$

Průměrná délky věty je 13,52 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1055}{124} = 8,50$$

Průměrná délka větných úseků je 8,50 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 13,52 \cdot 8,50 = 11,49 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 11,49 bodů.

2.Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 - faktografické, P4 - numerické, P5 – opakované.

Stran/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
26	34	0	15	2	18
81	54	0	17	1	11
98	52	4	6	0	15
148	38	4	12	2	23
184	39	3	16	3	9
Součet	217	11	66	8	76
Celkový součet	378 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P_1}{\sum N} \cdot \frac{\sum P_1 + 3\sum P_2 + 2\sum P_3 + 2\sum P_4 + \sum P_5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{378}{1055} \cdot \frac{217 + 33 + 132 + 16 + 76}{1055} = 15,40$$

Sémantická obtížnost textu je 15,40 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P1 = \frac{\sum P_1}{\sum N} \cdot 100 = \frac{217}{1055} \cdot 100 = 20,56\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P2 = \frac{\sum P_2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{11}{1055} \cdot 100 = 1,04\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P3 = \frac{\sum P_3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{66}{1055} \cdot 100 = 6,25\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P4 = \frac{\sum P_4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{8}{1055} \cdot 100 = 0,75\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P5 = \frac{\sum P_5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{76}{1055} \cdot 100 = 7,20\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3. Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 11,49 + 15,40 = 26,89$$

Celková obtížnost textu je 26,89 bodů a řadí se do III. pásma obtížnosti textu.

Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{11 + 66 + 8}{1055} = 8,05\%$$

Počet odborných pojmů činí 8,05% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{11 + 66 + 8}{378} = 22,48\%$$

Počet odborných pojmů činí 22,48% z celkového počtu pojmů.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

EI – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty E _v	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty E _o	Zast. v učeb.
1. výkladový text prostý	-	1. umělecká ilustrace	✓
2. výkladový text zpřehledněný	✓	2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	✓
3. shrnutí učiva k celému ročníku	✓	3. fotografie	✓
4. shrnutí učiva k tematům	-	4. mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	✓
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5. obrazová prezentace barevná	✓
6. doplňující texty	✓		
7. poznámky a vysvětlivky	✓		
8. podtexty k vyobrazením	✓		
9. slovníčky pojmů, cizích slov	-		
Celkem použitých komponentů	5	Celkem použitých komponentů	5

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	-	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	✓
2.návod k práci s učebnicí pro žáky a/nebo učitele	-	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	✓
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		
6.otázky a úkoly za tematy, lekce	✓		
7.otázky a úkoly k celému ročníku opakování	-		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	-		
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		
Celkem použitých komponentů	1	Celkem použitých komponentů	2

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	
Celkem použitých komponentů	2

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – 5 verbálních a 5 obrazových komponentů:

$$EI/14 \cdot 100 = 10/14 \cdot 100 = 71,42\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 1 verbální a 2 obrazové komponenty:

$$EII/18 \cdot 100 = 3/18 \cdot 100 = 16,66\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – 2 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 2/4 \cdot 100 = 50\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – 8 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 8/27 \cdot 100 = 29,62\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – 7 obrazových komponentů:

$$Eo/9 \cdot 100 = 7/9 \cdot 100 = 77,77\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = 15/36 \cdot 100 = 41,66\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 41,66%.

Závěr: Učebnice č. 11

SOSÍK, A., VRABEC, V. *Dějepis pro 7. ročník základní devítileté školy*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1967. 204 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu 26,89 = III. pásmo obtížnosti

didaktická vybavenost 41,66%

Učebnice č. 12

JOZA, J., BUTVIN, J., ČERVINKA, F. *Dějepis pro 8. ročník základní devítileté školy*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. 226 s.

Výzkum učebnice:

1. Syntaktická obtížnost textu

Strana/vzorek	Počet slov - N	Počet vět - V	Počet sloves - U
37	207	20	29
108	212	14	21
126	208	16	30
201	203	12	19
217	205	14	24
Celkem	1035	76	123

Výpočet syntaktické obtížnosti

Průměrná délka věty V:

$$V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{1035}{76} = 13,61$$

Průměrná délky věty je 13,61 slov.

Výpočet průměrné délky větných úseků U:

$$U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{1035}{123} = 8,41$$

Průměrná délka větných úseků je 8,41 slov.

Syntaktická obtížnost textu (Ts):

$$Ts = 0,1 \cdot V \cdot U = 0,1 \cdot 13,61 \cdot 8,41 = 11,44 \text{ bodů}$$

Syntaktická obtížnost textu je 11,44 bodů.

2.Sémantická obtížnost textu

Sémantická obtížnost textu se posuzuje podle počtu pojmů: P1 - běžné, P2 - odborné, P3 - faktografické, P4 - numerické, P5 – opakované.

Strana/vzorek	P1	P2	P3	P4	P5
37	48	0	8	1	23
108	42	5	7	2	21
126	50	7	5	1	16
201	40	1	14	5	11
217	37	2	7	7	19
Součet	217	15	41	16	90
Celkový součet	379 pojmů				

Sémantická obtížnost textu (T_p):

$$T_p = 100 \cdot \frac{\sum P1 + 3\sum P2 + 2\sum P3 + 2\sum P4 + \sum P5}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \cdot \frac{217 + 45 + 82 + 32 + 90}{1035} = 16,20$$

Sémantická obtížnost textu je 16,20 bodů.

Proporce jednotlivých pojmů:

Proporce běžných pojmů - P1:

$$P1 = \frac{\sum P1}{\sum N} \cdot 100 = \frac{217}{1035} \cdot 100 = 20,96\% \text{ činí proporce běžných pojmů}$$

Proporce odborných pojmů - P2:

$$P2 = \frac{\sum P2}{\sum N} \cdot 100 = \frac{15}{1035} \cdot 100 = 1,44\% \text{ činí proporce odborných pojmů}$$

Proporce faktografických pojmů - P3:

$$P3 = \frac{\sum P3}{\sum N} \cdot 100 = \frac{41}{1035} \cdot 100 = 3,96\% \text{ činí proporce faktografických pojmů}$$

Proporce numerických pojmů - P4:

$$P4 = \frac{\sum P4}{\sum N} \cdot 100 = \frac{16}{1035} \cdot 100 = 1,54\% \text{ činí proporce numerických pojmů}$$

Proporce opakovaných pojmů - P5:

$$P5 = \frac{\sum P5}{\sum N} \cdot 100 = \frac{90}{1035} \cdot 100 = 8,69\% \text{ činí proporce opakovaných pojmů}$$

3.Výpočet celkové obtížnosti textu (T) je součtem bodů syntaktické a sémantické obtížnosti textu:

$$T = T_s + T_p = 11,44 + 16,20 = 27,64$$

Celková obtížnost textu je 27,64 bodů a řadí se do III. pásma obtížnosti textu.

4.Koeficient hustoty odborné informace:

Koeficient udávající celkový počet pojmů (i) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace je v celkovém počtu slov následující:

$$i = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum N} = 100 \cdot \frac{15 + 41 + 16}{1035} = 6,95\%$$

Počet odborných pojmů činí 6,95% v celkovém počtu slov.

Koeficient udávající celkový počet pojmů (h) nesoucích odborné, faktografické a numerické informace z celkového počtu pojmů činí:

$$h = 100 \cdot \frac{\sum P_2 + \sum P_3 + \sum P_4}{\sum P} = 100 \cdot \frac{15 + 41 + 16}{379} = 18,99\%$$

Počet odborných pojmů činí 18,99% z celkového počtu pojmů.

5. Didaktická vybavenost učebnice

Didaktická vybavenost učebnice sleduje zastoupení verbálních a obrazových komponentů ve vybavenosti učebnice.

El – aparát prezentace učiva

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.výkladový text prostý	-	1.umělecká ilustrace	✓
2.výkladový text zřehledněný	✓	2.nauková ilustrace (schematické kresby, modely)	✓
3.shrnutí učiva k celému ročníku	✓	3.fotografie	✓
4.shrnutí učiva k tematům	-	4.mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy	✓
5.shrnutí učiva k předchozímu ročníku	-	5.obrazová prezentace barevná	✓
6.doplňující texty	✓		
7.poznámky a vysvětlivky	-		
8.podtexty k vyobrazením	✓		
9.slovníčky pojmů, cizích slov	-		
Celkem použitých komponentů	4	Celkem použitých komponentů	5

EII - aparát řídicí učení

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.	Obrazové komponenty Eo	Zast. v učeb.
1.předmluva, úvod do předmětu, ročníku pro žáky	-	1.grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení)	✓
2.návod k práci s učebnicí pro žáky nebo učitele	-	2.užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	-
3.stimulace celková	-	3.užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu	✓
4.stimulace, detailní podněty k zamyšlení, otázky	-	4.využití přední nebo zadní strany (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	-
5.odlišení úrovní učiva: základní – rozšiřující, povinné – nepovinné	-		
6.otázky a úkoly za tematy, lekce	✓		
7.otázky a úkoly k celému ročníku opakování	-		
8.otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	-		
9.instrukce k úkolům komplexnější povahy	-		
10.náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)	-		
11.explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	-		
12.prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)	-		
13.výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi)	-		
14.odkazy a jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená četba aj.)	-		
Celkem použitých komponentů	1	Celkem použitých komponentů	2

EIII - aparát orientační

Verbální komponenty Ev	Zast. v učeb.
1.obsah učebnice	✓
2.členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	✓
3.margilie, výhmaty, živá záhlaví aj.	-
4.rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	-
Celkem použitých komponentů	2

Dílčí koeficienty:

EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva – 4 verbální a 5 obrazových komponentů:

$$EI/14 \cdot 100 = 9/14 \cdot 100 = 64,28\%$$

EII = koeficient využití aparátu řízení učiva – 1 verbální a 2 obrazové komponenty:

$$EII/18 \cdot 100 = 3/18 \cdot 100 = 16,66\%$$

EIII = koeficient využití aparátu orientačního – 2 verbální komponenty:

$$EIII/4 \cdot 100 = 2/4 \cdot 100 = 50\%$$

Ev = koeficient využití verbálních komponentů – 7 verbálních komponentů:

$$Ev/27 \cdot 100 = 7/27 \cdot 100 = 25,92\%$$

Eo = koeficient využití obrazových komponentů – 7 obrazových komponentů:

$$Eo/9 \cdot 100 = 7/9 \cdot 100 = 77,77\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice:

$$E = Ev + Eo/36 \cdot 100 = 14/36 \cdot 100 = 38,88\%$$

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 38,88%.

Závěr: Učebnice č. 12

JOZA, J., BUTVIN, J., ČERVINKA, F. *Dějepis pro 8. ročník základní devítileté školy*. 6. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968.
226 s.

Má tyto hodnoty:

obtížnost textu	27,64 bodů = II. pásmo obtížnosti
didaktická vybavenost	38,88%

Syntaktická a sémantická obtížnost textu učebnic č. 1 až č. 12:

Tabulka č. 1 – dílčí ukazatele

Uč.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
\bar{V}	12,48	21,02	10,37	13,86	13,78	18,00	15,83	12,91	18,52	13,39	13,52	13,61
\bar{U}	8,35	11,94	6,80	9,62	9,15	9,57	9,95	9,01	9,02	8,56	8,5	8,41
Ts	10,42	25,09	7,05	13,33	12,60	17,22	15,75	11,63	16,7	11,46	11,49	11,44
Tp	14,70	13,12	12,54	14,28	17,02	17,76	13,86	13,53	16,56	17,28	15,4	16,2
o	II.	III.	II.	III.	III.	III.	III.	II.	III.	III.	III.	III.
T	25,12	38,21	19,56	27,61	29,62	34,98	29,61	25,16	33,26	28,74	26,89	27,64
i	6,66	7,60	5,16	7,21	7,54	9,77	7,17	6,11	8,99	8,61	8,05	6,95
h	19,00	23,73	15,58	21,06	20,31	25,75	21,55	18,07	24,89	23,62	22,48	18,99
P1	19,30	18,93	18,98	17,90	20,59	18,86	18,56	21,12	19,41	20,66	20,56	20,96
P2	1,16	1,80	0,29	0,76	1,74	0,57	1,91	1,52	0,85	2,96	1,04	1,44
P3	4,34	4,75	4,49	4,80	4,25	8,52	3,82	3,72	6,81	4,11	6,25	3,96
P4	1,16	1,04	0,38	1,63	1,54	0,67	1,43	0,86	1,32	1,52	0,75	1,54
P5	9,07	5,51	8,95	9,03	8,99	9,29	7,55	6,59	7,76	7,17	7,2	8,69

V – počet slov ve větě, U – délka větných úseků, Ts – syntaktická obtížnost textu, Tp – sémantická obtížnost textu, o – pásmo obtížnosti, T – celková obtížnost textu, i – zastoupení odborných pojmů z počtu slov, h – zasoupení odborných pojmů z počtu pojmů, P1 – proporce běžných pojmů, P2 – proporce odborných pojmů, P3 – proporce faktografických pojmů, P4 – proporce numerických pojmů, P5 – proporce opakovaných pojmů.

Didaktická vybavenost učebnic č. 1 až č. 12:

Tabulka č. 2 – dílčí ukazatele

Dílčí koeficienty využití aparátu vybavenosti učebnic jsou v procentech.

	E I - prezentace učiva	E II - řízení učiva	E III - orientační aparát	Ev - verbální komponenty	Eo - obrazové komponenty	E - koeficient didaktické vybavenosti
Uč. 1	28,57	5,55	100	29,62	11,11	25
Uč. 2	7,14	11,11	75	22,22	0	16,66
Uč. 3	42,85	22,22	50	29,62	44,44	33,33
Uč. 4	35,71	5,55	75	18,51	44,44	25
Uč. 5	21,42	0	75	22,22	0	16,66
Uč. 6	57,14	5,55	75	29,62	11,11	25
Uč. 7	35,71	5,55	75	22,22	33,33	25
Uč. 8	21,42	5,55	75	22,22	11,11	19,44
Uč. 9	35,71	5,55	75	18,51	44,44	25
Uč. 10	64,28	11,11	50	25,92	66,66	36,11
Uč. 11	71,42	16,66	50	29,62	77,77	41,66
Uč. 12	64,28	16,66	50	25,92	77,77	38,88